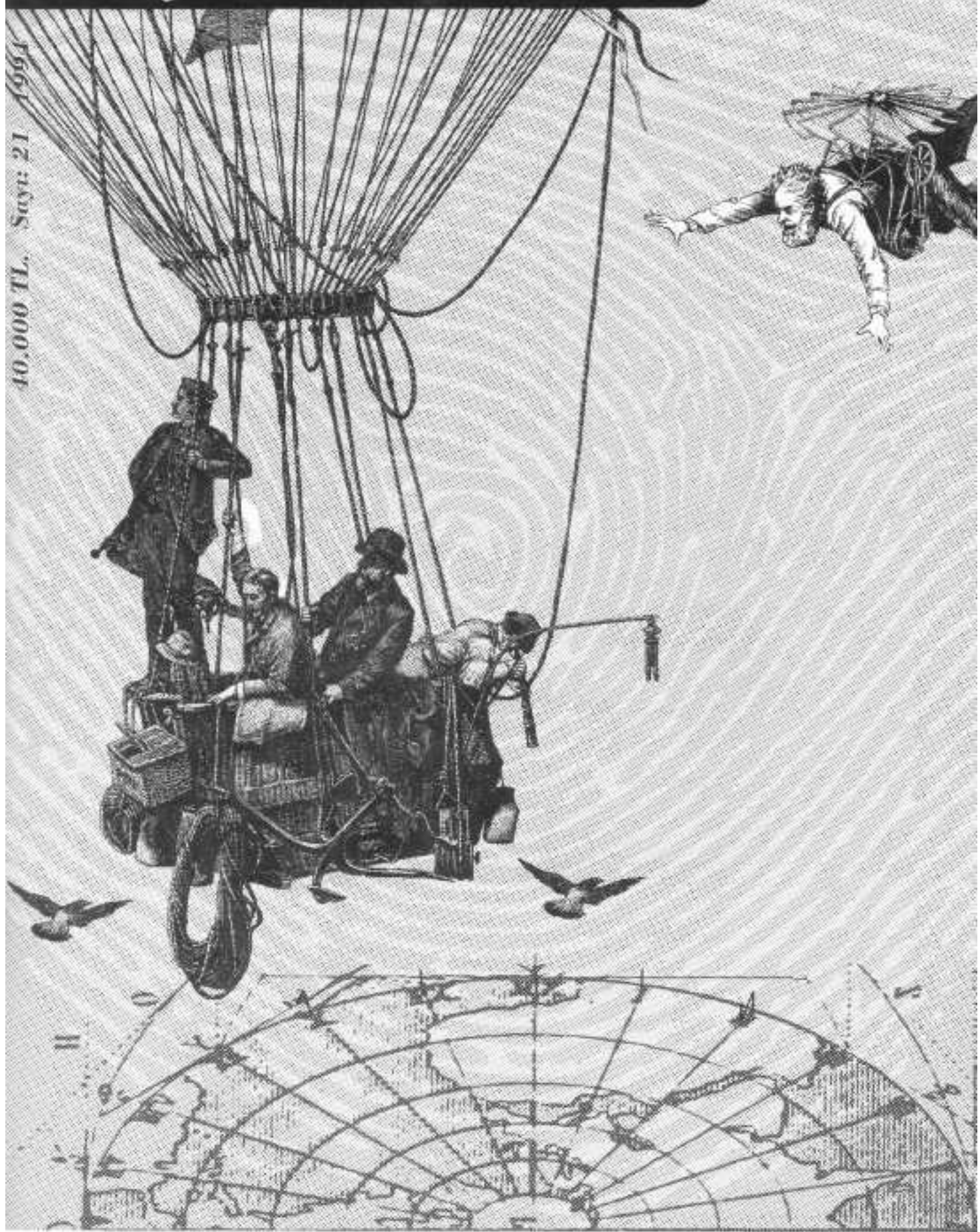

Hayalet Gemi

40,000 TL. Sayı: 21 1994

*Başka bir dünya olduğuna yemin edebileceğiniz o
açık denizlerin gecesinden çıkıp gelen hayalet
geminin sisli şehir caddelerinde,
köy mezarlıklarının tarlalarla kesiştiği boşluklarda,
çocuk parklarında ve kurgusu boşalmış
luna-parklarda, sandalyeleri ters çevrilmiş
meyhanelerde, okuyucuları çoktan yokolmuş
kütüphanelerin ıssız koridorlarında gezindiğini
mutlaka birileri fısıldamıştır kulağınıza. Hatta
geceleyin birdenbire havlayan köpeklerin neden
ürktüklerini o zaman hissetmişsinizdir.
Ya da tüm bunlar uyku ile uyanıklık arasında
yaşanan türden bir hayal...*

seyir defteri

*Biz ve bizim gibi sıradan mutsuzların maceraları,
dört duvar arasında ve metinlerin içinde mi olmak zorunda?*

Yine de bu bizim kendi hikâyemiz...

  indekiler

4

uçan hollandalı
MACERA: GÖNÜLLÜ BELA
ali hakan mu tu

7

denizkızlarının  arkısı
KABUL
halide velio lu

8

gizli hazine
KELİMENİN MANASI GİZİNDE SAKLI
pınar t ren

10

 st  çizilmiş kişiler
MARX'IN DEDİĞİ GİBİ: QUID RIDES DE TE FABULA NARRATUR
nazlı  kten

12

sirenelerin k busu
GERÇEK A K HİKAYELERİ
ay e düzkan

14

kimsesiz   lık
BİR BİLYA DA  BAŞINA ÇIKARSA
bayram keten

15

ay tutulması
 EHRİN A I SER VENCİ İ
murat gülsoy

19

yalnızlığın oyuncakları
EY YOLCU RUHUNU SERÜVENE ÇIKAR
yelda karataş

20

delig mle i
MAKRO .FELSEFE
-karanlık yansımalar-
mustafa toker

23

kirli melekler
B Z
fulya aslan

24

kutupyıldızı

ARA YERLER

halil ibrahim özcan

26

şışedeki mesaj

CHRIS

cenk sülükçü

27

tehlikeli ilişkiler

ÜNİVERSİTE VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

umberto eco

33

zamanın kapıları

ÜÇ BACAĞILAR

ergun kocabıyık

35

sisdüşleri

AQUAFOBI

mehmet açar

37

med-cezir

TANRI'NIN NOT DEFTERİNDEN

nejat aksoy

39

düşdeğirmeni

VÜCUDUMUN DİĞER YARISINI ARIYORUM

e. ilhan nite

40

kara göründü!

BİLGELİK VE DELİLİK ARASINDA AKLIN SERÜVENİ

ergun kocabıyık

44

başka bir dünya

HİNDİSTAN'A YOLCULUK

oliver sacks

46

çıkamaz sokak

ÜÇÜNCÜ SEÇENEK

ahmet ortaçağ

MACERA: GÖNÜLLÜ BELA

ali hakan muştı

George Bush'un İstanbul ziyaretinden bir gün önceydi. İstiklal Caddesi'nde bisikletle geziyordum. Üç-beş günlüğüne bir arkadaşımдан almıştım. O günlerde yine bir arkadaşımın Galatasaray'daki evinde kalıyordum. Anlatacağım olay da o eve çok yakın bir yerele, Galatasaray meydanında oldu.

12 Eylül, 1 Mayıs veya bir örgütün kuruluş yıldönümünü öncesindeki akşam ve gecelerde olduğu gibi sokaklarda bol miktarda polis vardı. Bugünlerden farklı olarak üç beş yıl önce polise akşam saatlerinde rastlamak belaya çatmak olabilirdi. Çevirip, "bu saatte burada ne işin var" soru suali geçmezlerse bile, tehditkar bakışlarım esirgemezlerdi. Benim payıma da varlığım üzerinde fiziksel şiddeti keyifleri isterse uygulayabileceklerini düşünmemden kaynaklanan korku ve huzursuzluk düşerdi. Bu arada, topu topu on kere çevrildiğimi eklemeliyim. Ama polise her rastlayışım ardından en az yarım saat süren şaşkınlığıma engel olamazdım. Bu bir piyangoydu ve ben de biletsiz sayılmazdım. Kastım, evde sol neşriyat ve gazetelerin bulunması; ve de öğrenci olmam.

Öğrenciliğin yanında o sıralar bir gazetede muhabir olarak da çalışıyordum. Düşününce oyunuma kalkışma cesaretinin buradan geldiğini anlıyorum. Ne de olsa, "meşru" bir kurumun üyesiydim.

Polislerle yirmi metre mesafeden gözgöze gelelik. Bisikletin, yönü Galatasaray Lisesi'nin yanından aşağı inen yolun ağzına doğruydu. Polislerin bulunduğu ivmeli bir motoru okluğunu o olayla anladığım ve arasıra

hatırladığım-Renault 12 ise başka bir yöne doğru ağırdan ilerliyordu.

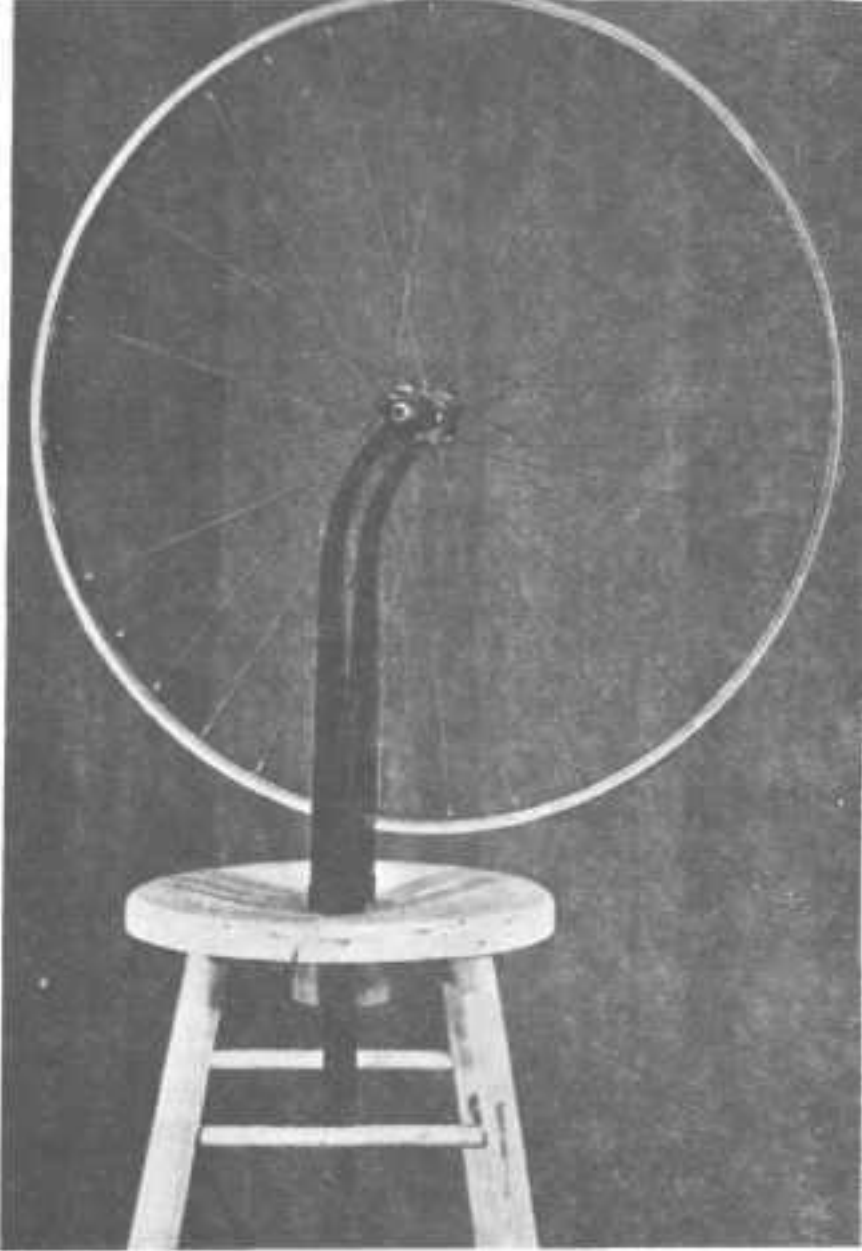
Denildiği üzere, şeytan tam o sırada dürttü. Gözümü polislerden ayırmadan pedala abandım. Meydan okuyordum, "şüpheli bir şahıs" olarak gözlerinin önünde kaçıp gidecektim. Mümkünse, saklanacağım bir köşeden geçip gidişlerini izleyecektim. İnsan böyle bir şeyden ne umar bilmiyorum ama, bir anda tehlike ve zafer eluygusu tarafından çekildiğimi hatırlıyorum.

İyi bildiğim yokla kontrolü kaybetmeyeceğim son hızda ilerliyordum. İniş aşağıydı. Hızlanmak için avantaj bisikletin dengesi için dezavantaj.

Arkama bakamazdım, çünkü düşerdim. (Oysa dönüp bakmayı çok istiyordum: Polis tarafından kovalanışımı seyretmek...) Bakamazdım çünkü, kovalandığından habersiz masum bir bisikletçi olma senaryosunu yırtıp atamazdım. Olanların heyecanı, arkamdan yapılacak bir dur ikazı ve ardından bana ateş edilme olasılığını düşününce iyice artıyordu. Küçük bir olasılıktı ama, ucunda ölüm olunca ciddi bir olasılıktı.

Beni ve yolu aydınlatan farların ışıklarından önce, tam arkama gelmiş olan polis arabasının sesinin duymamıştım. Araba, önüme doğru kıvrılırken ellerinde tabancayla pencereden sarkan polisin "dur" diye bağırdığını hatırlıyorum.

Durduk. Kapılar açıldı. Bacaklarımla dengesini sağladığım bisikletin üzerinde ellerim havada "ateş etmeyin" diye bağırdım.

Arkama bakamazdım, çünkü düşerdim, (Oysa dönüp bakmayı çok istiyordum: Polis tarafından kovalanışımı seyretmek...) Bakamazdım çünkü, kovalandığından habersiz masum bir bisikletçi olma senaryosunu yırtıp atamazdım. Olanların heyecanı, arkamdan yapılacak bir dur ikazı ve ardından bana ateş edilme olasılığını düşününce iyice artıyordu. Küçük bir olasılıktı ama, ucunda ölüm olunca ciddi bir olasılıktı.

Sıkıntı ve nefretimle kurduğum oyunumu neredeyse unutmuştum. Ellerim titriyordu, bacaklarım titriyordu, sesim titriyordu.

Az sonra polisler beni bırakıp gittiler.

İngilizlerin hayat filozofu Sir'lerinden biri elemiştii: "Adventure is adventitious" gibi bir sözdü. Cümleyi tam hatırlamıyorum. "Macera, şans eseri, beklenmedik bir zamanda, kazara olur" anlamında bir söz.

Yanlış söz. Yukarıdaki hikaye bunun tam tersini iddia ediyor. Bununla birlikte, bu anıyı buraya almamın nedeni daha büyük bir iddiadan kaynaklanıyor. (Yıllar önce Tomris Uyar, Boğaziçi Üniversitesinde "öykü" ile ilgili bir ders veriyordu. Hemingway'in bir öyküsünü okumuştı. Sıradan bir öyküydü. Öyle hissetmiştim. Ardından bunun bir prototip olduğunu, öykü türünde olan tüm temel öğeleri içerdiğini söylemişti.) Anlattığım hikaye, maceranın, bir anlatı olarak (yaşandığı düşünülen, tanımlanabilen veya adına macera diyebileceğimiz) içerdiği tüm temel öğeleri içeriyor: Heyecan, gündelik hayattı tekrarlanmazlık ve tehlike.

Henüz söylediğim sonuncu öge ise macerayı beladan ayırıyor. Macera, gönüllü beladır. Sir'ün dediğı gibi macera insanın gelmez. Başa gelen, beladır (veya şanstır). Rastlantı sonucu olduğu iddia edilecek macera için ise bildiğimiz basit bir ilke çalışır: Rastlantı ve zorunluluk. Maceraya, kafama göre bir tanım yapıyor görünmemek için ekliyorum: Macera, macera arayan veya buna eğilimli bir insanı varsayar. "Ben yoldan gönüllü çıktım" diyecek biri.

Maceranın bir sonuncu özelliğı daha: Macera kendi başına anlamlı değildir. ("Kıymeti kendinden menkul" değil yani) Analoji yapalım: Macera yol'dur, mekân değildir. Macera, "büyük temalar"a yöneliştir. Maceracı

hep yolda olabilir ama, tıpkı yol gibi anlamını geline ve gidilen yerden alır. Büyük temalar: güçtür, aşktır, bilgeliktir.... Bunlar aynı zamanda maceranın rakipleridir.

Macera, büyük temalardan birinin macerasıdır. (Macerayı, uzay (mekân) analojisi analojisi kurmadan düşünmek imkansız mı?) Macera, hareketin bir türevidir. Maceraya gidilmez. Maceradan geçilip de gidilir.

Maceranın bir diğer koşulu yabancılıktır. Bildik bir şeyleri andıracak kadar yabancı, saçma olmayacak kadar tamdık. Macera, otantikliğin varlığında mümkündür.

Maceranın antolojisi bu ahval üz're sürer gider. Aşk, ne zaman macera olur. Anlaşılmamış, tanınmayan ama anlaşılabilir bir ilişki ortağla olduğunda. Anlamayınca ya saçmadır (yani "değmez"), ya da mistiktir (yani "aşar"). Anlaşılmınca biter. Macera biter. Aşk başlar. Aşka gelinir ve ne kadar bir süreyle kalınır.

Bir şey ya maceradır, ya da obsesyon [aşk, hükmetmek, doğa sevgisi... (bu listeyi bir gün tamamlamalı)].

Macera için son hatırlatma: Macera, bir veya bir çok obsesyona yönelir, böylece kendi sonuna yürür. Lakin, hayatın döndüğü yerdir. Obsesyon sahibine aittir, sahibinde kalır, seyircileri ilgilendiren, duyup görebilecekleri maceradır.

Bir şey ne macera ne de obsesyonsa, hiçtir.

Hiç de ikiye ayrılır: 1. Kader (Kişinin geleceğinin geçmişinden türemesi, geleceğın açık uçlu olmayışı; arayış-seçim-irade-çıkış yokluğu; kısaca özgürlük olmayan) 2. Sıkıntı (Obsesyon ve macera kavramının yokluğu ve elde edilemeyeşinin "eksiklik duygusu")

Hiç, çokça vardır.

KABUL

halide velioğlu

Geceleri korkuyla karşılardı rüyasında çocukların ayak sesleri sabahlarıysa unutkan ve tedirgin.

Gözüne gelmenin sayıldığı bir sessizlikte sır olmaktan çıkmıştı birşey. Ne bir aşkı kaybetmeye ne de bir yenisini bulmaya yetmeyecekti zaten, sadece bir sır.

Tekrarında müşkül görünmeyen hikayeleri değiştik önce. Define aramayı çoktan bırakmış yol üzerindeki iz-cevherleri tüketiyorduk, Bir korsanlara gülüyor bir kendimize ağlıyorduk. Sular çekiliyordu.

İlk görüşte birbirini hatırlamanın büyüü uzaklaşan tarihimizde bir yanıp bir sönen deniz feneriydi artık. Ezberleyerek unutmaya başladık.

Aşına olmanın gittikçe çeşitlenen anlamları olabilirdi, değişiyorduk. Bir yangın halinde kurtarılabilecek ilk'lere sahip olan telaşındaydık; O'nsuz yapamayacağımız ne'lerimiz olmalıydı. Başka kimseyle paylaşamayacak mevzularımız...

Dalgın bir sevdıyla alışıık bir hüznü durmuş oturmuşluk bildik şimdi. Artık kim gitse eksilmeyecek, kim gelse artmayacak bir kabulün eşigindeyiz. Dışarda unutulmuşlar, içerde unutmak istediklerimiz. İşte bizbizyiz.

KELİMENİN MANASI GİZİNDE SAKLI

pınar türen

Her insanın hayatı nice maceralarla örülür. Her hikaye bir yaşam her yaşam bin hikaye barındırır içinde. Ama tek bir maceramız vardır ki tüm hayatımızı sürükler. Ne olduğunu ne zaman ve nasıl yaşandığını hiçbir zaman bilemesek de O macera alır sürükler hayatlarımızı.

Neydi macera kelimesindeki gariplik. Düşündükçe kafa karıştıran, dallanıp budaklanan, basit olmaktan çıkıp insanı hayatın detaylarında gezintiye çıkarmaya başlayan bir kelime. Önceleri hafife aldığım 'MACERA'ya karşı bu aşağılayıcı önyargımın nedeni "macera'nın tadı'vari sloganlarla hafif şeylerle insanları oyalama taktiklerinde sıkça kullanılmasıydı belki de. Christoph Colomb'un sürekli batıya giderek Hint topraklarına varacağı, yani dünyanın yuvarlak olduğunu ispat edebileceği yolculuğa çıkmasını dünya tarihinin en büyük "macerası" olarak algılamak düşüncesini de bu yüzden, Christoph Colomb'un inanç ve cesaretine yapılmış bir saldırı olarak aldım önce.

İşte böyle maceraya ilk yaklaşımım aşağılayıcı ve hafife alan bir tavırdı oldu. Bu tutumumu destekleyecek yeterli kanıt da sahip olduğumu düşünüyordum. Ne de olsa günümüz dünyasında bir sürü insan yıl boyunca kazandıklarını harcarabilmenin en güzel yolu olarak macera turizmini seçiyorlar. Kendilerini ayaklarına bir ip bağlayarak metrelerce yüksekten suya kafa üstü atıverenler de, sahilde görkemli bir tatil sitesinde kalırken en azından bir günlerini kiraladıkları jiplerle dağlan ve kurumak üzere olan dereleri aşarak geçirenler de, hatta otostop, bisiklet, taban kuvveti gibi akılalmaz araçlarla dünya turu yapanlar da günlük hayatın ya da yıllık hayatın ağırlık veren monotonluğunu biraz heyecan, biraz değişiklik ve sıradışı birşeyler yaparak atmaya çalışırken ve yaptıklarım "ne maceraydı ama!" diye anlatırken ve kelime manası olarak yalan da söylemezlerken bunların yaptıklarıyla Christoph Colomb ya da Marco Polo'nun yaşadıklarını aynı kelimeyle anlatmak biraz haksızlık gibi gözükse de fazla da acımasız olmamak gerektiğine inanmaya başladım. Ne de olsa günümüz insanına uzayın derinliklerindeki

yıldızlar hariç keşfedecek birşey kalmadığı gibi, bir yerden başka bir yere ulaşırken "ne macera ama" dedirtebilecek ulaşım araçları da artık pek revaçta değil. Elbette, isterseniz Türkiye'den Çin'e arabayla, hatta isterseniz atla bile gidebilirsiniz (ne anlamı varsa). Ama sizin yaşadığınız 20.yüzyılın heyecana susamış zavallı insanının naçizene bir çırpınışı olabilir ancak. Asla Marco Polo'nun hazzına ulaşamazsınız.

Onların yaşadığı mı yoksa bizimki mi macera diye düşünürken çocukken izlediğim o filmler geldi aklıma. Belki de maceraya karşı bu alaycı tavrım artık seyretmekten pek de zevk almadığım oysa çocukluğumda taparcasına seyrettiğim macera filmlerinden kaynaklanıyordu.

Çocukluk yıllarının en güzel anıları büyük zevkle okunan ilk romanların minik kalplerde oluşturduğu kıpırtılar, kafalarda heyecan dolu bir geleceğe doğru açılan umutlar ve uzun yıllar hayal gücünü körükleyecek hikayeler. İlk okunan kitaplar, Pal Sokağı çocukları, Küçük Prens, Gizli Bahçe ve tabii Jules Verne serileri. Sonra filmler, fazla kafa yormadan hatta düşünme eylemini neredeyse hiç gerçekleştirmeden sadece kalp atışının ritimleri eşliğinde tüketilen macera filmleri. O zaman sanılır ki hayat da hep böyle hareketli, heyecanlı, maceralı koşuşturmalar ve zevkli bir karmaşa içinde akıp gidecek. Ancak genelde böyle olmaz. Hayat birbirine benzer halkalardan oluşan bir zincir gibi uzar gider. Kabataslak bakıldığında da oldukça sıkıcı yaşamlar çıkar ortaya.

Vahşi manzaralı dağlar arasında ufak bir uçakla süzülerek uçmak, denizlerin binbir renkle süslenmiş derinliklerinde bir batık keşfetmek vesaire herkesin hoşuna gider. Ruhumuzun heyecan tatmak isteyen tarafını beslemek için de en sık başvurduğumuz yerdir sinema salonları. Elime hiç silah almadığım halde tabancada altı kurşun bulunduğunu çok iyi biliyorum. Bu bilgi birçok filmi seyrederken çok işime yaramakla birlikte hayatımın sonuna kadar belki de hiç ihtiyacım olmayacak aslında.

Kısacası belki de tehlikeli kişiler tarafından hiç takip

edilmeyeceğim, dağbaşında yalnız kalmayacağımı, aya ayak basmayacağım, Madagaskar'da araba kullanmayacağım... Ne yani ben ve benim niceleri, bizler hiç macera yaşayamayacak mıyız? Torunlarımıza "bir gün ben..." diye başlayarak gördüğümüz filmleri mi anlatacağız? Olabilir. Ama üzülmeyle. Emin olun Harrison Ford da aslında bizden daha farklı bir durumda değildir.

Sıradan insanları maceralarını rüyalarında yaşarlar. Meşhur Çin hikayesi anlatır ya rüyasında kelebek olduğunu gören Çinli sabah insan olduğunu anlayınca acaba gerçek olan kelebek mi yoksa insan mı olmak diye düşünmeye başlar. Hayal gücümüzü sınırsız bir şekilde hatta varlığından dahi haberdar olamadığımız üstün bir yetenekle kullandığımız rüyalarımızda yaşamamızın, gerçek yaşamdan çok daha albenili olduğu apaçık ortada (kabuslar hariç). Kimi zaman uçarız, kimi zaman hiç bilmediğimiz diyarlarda gezeriz, kimi zaman amansız bir takip parçası olur kan ter içinde uyanırız. Büyüklerimiz "hayıra yor", psikolojik yaklaşanlar "üste çıkan bilinçaltınız" derler. Demek bilinçaltının da maceraya hevesi var. Macera tutkusunun temelleri de genetik, bulaşıcı, toplumsal, tepkisel ve dışavurucu olsa gerek.

Artık kafam iyice karıştı. Macera kelimesine ne anlam yükleyeceğimin de pek anlamı kalmadı. Sonuçta lügat karıştırdığınız zaman da karşınıza çıkan anlamlar birbirine yakın ama aynı zamanda küçük farklar da

içeren açıklamalardır.

Yani yeri geldiğinde Christoph Colomb'un yolculuğu da macera, Camel Trophy'ye katılmak da macera, gece eve dönerken karanlık bir sokakta hırsızın tekiyle verdiğiniz mücadeleye öğrenciyken katıldığınız yürüyüşler, eylemler de macera hatta kırklı yaşlarınızda evliliğinize rağmen yaşadığınız yasak aşk acaip macera.

Nevar ki tüm bunlardan başka maceranın bir de hikaye anlamı var. Ve kelimenin asıl gizemi burada saklı. İster inanın ister inanmayın hepimizin hayat hikayesi aslında bir macera. "Hadi gülümse" dendiğinde alabildiğine hüznleniyor, başka

diyarlarda kendimi aramak için yollara düşüyor, yasak şarkılar mırıldanıp korkuyorsak hepimizin bir macerası vardır elbette. Öyle bir macera ki tüm hayatımızı sürüklüyor tıpkı tarihte, filmlerde ve rüyalarımızda olduğu gibi. Kimse benim maceram yok diye üzülmesin. Hepimizin macerası hayat hikayelerimizin içinde saklı.

MARX'IN DEDIĞİ GİBİ: Quid Rides, de te fabula narratur!

nazlı ökten

Ve sanki artık yaşayabileceğimiz en büyük maceranın bir trafik kazası olduğunu öğreneceğiz. Bence Orhan Pamuk hedefi tam onikiden vurmuş. İroninin büyüklüğünü düşünsenize: Her yıl binlerce insanını düzenli bir biçimde "trafik canavarına kurban veren" bir ülke, şiirini tam da burada buluyor.

Birinin, birilerinin başından geçenleri hikaye etmek bugün tanımladığımız anlamıyla sanatın en temel unsurlarından gibi görünüyor. Masallardan efsanelere, efsanelerden tragedyalara, filmlerden romanlara kadar insanlar hikayeler anlatıyorlar birbirlerine. Hikaye, bazen Orta Asya'dan çıkıp gelen bir kurdun hikayesi, bazen 19.yüzyılda maden işçilerinin; bazen ormandaki yoldan büyük annesine giderken yolda kurda rastlayan küçük kızın (yoksa bu kurt o kurt mu?); bazen Çinli bir köylünün bazen bir çingene çocuğun... Elbette ki tüm bu hikayeler aynı kulvarda yarışmıyorlar. Mesela Oedipus'un macerası 20. yüzyılın ruh sağlığı üzerinde çok önemli rol oynarken Pierre Riviere'in hikayesi* akademik çevrelerin dışına taşamıyor. (Gılgamış örneğinden Doğu-Batı karşıtlığını çağrıştırmasını istemediğimden vazgeçtim)

Yale'de edebiyat profesörü olan Harold Bloom *The Western Canon* adını taşıyan 578 sayfalık yeni kitabında Shakespeare'den Beckett'e dünya edebiyatının devleri saydığı 26 ismin çevresinde bir tez örüyor**. O da şu: "Edebiyat Öldü". Katil ne televizyon ne de sinema. Katil üniversite. "Toplumsal adalet adına sosyal ve siyasal bilimlerde tüm entelektüel ve estetik modelleri yıkmaktayız". Feministlerden anlambilimcilere, Lacancılar'dan yapıçözümcülere kadar herkesin çözümleme adına didik didik ettiği zavallı edebiyat eserleri. Shakespeare'i sınıf mücadelesi ya da cinsel ayrımcılığın ışığında okumak. Bloom'un ilk bakışta hafiften gericilik kokan tezlerine göre işlenen

günahlar bunlar. Yani büyü bozuldu ve artık elde kalan toplumsal azınlıkların yaşanmışlıklarını yansıttıkları eserler. Edebiyat artık bir imge, bir yaratı değil, gerçeğin neredeyse antropolojik bir dökümü olarak mümkün. Yani artık Germinal değil, bir maden işçisinin günlüğü yazılabilir ve sadece bir maden işçisi tarafından. Ağır Roman'ı yazmak için Romanlar'la yaşamış olmak bile yeterli olmayabilir belki, bizzat Roman olmak gerek!

Orhan Pamuk'un son romanı kitapçılarda peynir ekmek gibi satılırken, bu romanın Türk okuyucuları için ne ifade ettiğini, bu okuyucuların kimler olduğunu düşünmemek elde değil. Orhan Pamuk bir fenomen deyiş çıkabiliriz işin içinden ama neden öyle olduğunu sorgulamadan, medyatik yazar deriz, birşeyler söyleriz işte; onun çok iyi bir yazar olması dışında, çünkü hepimiz sadece iyi bir yazar olmanın yetmediğini biliriz çok okunmak için. Bizi sorguluyor deriz belki, belki merak ediyoruz yaşıntılarımızı nasıl kurguluyor diye. Bizi çevreleyen eşyayı nasıl görüyor ve ne diyor bize. Biz nasılız? Biz kimiz? Roman çıktığında farkettik, son romanını heyecanla beklediğimiz bir bu adam kalmış. Çünkü bize ne diyeceğini merak ediyoruz. Bizi nasıl anlatacak? Kara Kitap'taki vitrin mankenleri gibi bizden olan ama dışımızda duran romancı söyleyecek nasıl göründüğümüzü. (Neden bu meşruiyete hâlâ sahip Pamuk?) Ve sanki artık yaşayabileceğimiz en büyük maceranın bir trafik kazası olduğunu öğreneceğiz. Bence Orhan Pamuk hedefi tam onikiden vurmuş. İroninin büyüklüğünü düşünsenize: Her yıl binlerce insanını düzenli bir biçimde "trafik canavarına kurban veren" bir ülke, şiirini tam da burada buluyor. O dilin yaşayan en büyük yazarlarından biri neredeyse bir anlatım mükemmeliyetini onunla yakalıyor. Tüm dünyada ve bu coğrafyada kaybolan anlama inat, bir an'a demir atıyor Pamuk: Kaza anına.

* Annemi, Kızkardeşimi ve Erkek Kardeşimi Katleden Ben Pierre Riviere, M. Foucault, Ara Yayıncılık, 1991.

** Kitap hakkındaki bilgi le Nouvel Obserrater dergisinin 3-9 Kasım 1994 sayısından alınmıştır.

üstü çizilmiş kişiler

Bloom'a dönelim. Bloom bugünkü dil ve edebiyat kürsülerinin "kültürel çalışmalar" başlığı altında değişeceğini ve Chaucer'ın, Shakespeare'nin yerini Rock'ın televizyonun ve Batman çizgi romanının alacağını söylüyor. Tarih bitti diyenleri haklı çıkarmak istercesine insanın macerasını anlatan edebiyatın bittiğini söylüyor bize. Belki de artık insanın yarattıklarının macerası başlıyor. Nesnelerin, karton insanların dünyasına yatay geçiş yapıyoruz.

Belki kültürel olarak çok aşina değil ama Pygmalion'u örnek alalım. Bernard Shaw'ın Pygmalion'unu mu daha iyi tanıyoruz, Julia Roberts'in Pretty Woman'ını mı? Bir sokak kızından

bir hanımefendi yaratan centilmenin öyküsünü tabi ki aslından tanımıyoruz. Yani artık sahici birşeyler yaşamak mümkün mü? Sulu bir Postmodernizm tanımına sığınıp "Barbara Cartland romanlarında denebileceği gibi seni seviyorum" mu demek zorundayız? Elden kaçıp giden sahiciliği arayan kırık kalpli bayiler yalnız değiller. Amerika'nın bir sürü yerinde ellili yıllarda zirveye ulaşan o Amerikan Rüyası'nı topladıkları nesnelerle yaşatmaya çalışan birileri mevcut.

GERÇEK AŞK HİKAYELERİ

ayşe düzkan

sesin ismimi telaffuz ediyor, yüzünü dön, kalbin artık yalnız bir rakkam parmaklarımın ucunda.

uzun bir sokakta yürüyoruz, gün ağarıyor; pırıl pırıl. Yerlerde gecedan kalma cesetler, her biri senin suratını takınmış, oysa yanımda, sabah ayazıyla ürperiyorsun. birazdan bir köprüye geleceğiz; altında balıkların boğulduğu bir su. sen bana bakacaksın kararsız; geri mi dönsek, suya mı girsek, ben usulca boyun eğeceğim, nasılsa bir denizanası gibi alışığım yalnızlığa.

senin evinde küçük kırmızı bir bayrak uçuşur; taze ve neşeli, ondan başka bir ses duyulmaz kalabalıkta bile olsa. sonra birden sen görünürsün, siyah bir cellat pelerinin altında kıpırdayan gövden anlamsız, geçecek bütün bunlar, gözlerim alışacak varlığıma tahammülsüz bu karanlığa.

bana baktın, gözlerindeki ateş içimde pis bir rutubeti kuruttu, nereden bilirdim sadık bir köpeğin salyasıyla ıslatacağını aynı bataklığı yeniden, gölgenden başka tutunacak dal kalmayacak mı bana.

senin yatağında uyuyorum; yalnız, başımın altındaki yastık şehvetin gibi; başkalarının başıyla kirlenmiş, rüyamda bir rüzgar esiyor; bir okul dolusu çocuğun balonlarını sürükleyerek, sanki hepsinin gözyaşları benden sızacak. uyanısam, böyle çıplak ve çaresiz kalmayıp senin yatağın yerine kendi sarayımda olsam, demin pencere açıldı; sokakta işlenen bir cinayetin tedbirli sesi geliyor; kimi vurmuşlar acaba, sen zaten burada değil miydin?

bir odada kalmamalıyım, sokakta olmalıyım, başkalarıyla, onların sınırları olmazsa ruhum yere düşmüş bir boya kavanozu gibi parçalanıp dağılıyor; rengin çekiciliği ve acıtan cam kırıkları, o yüzden uyumadan önce sen lazımsın bana. bir odada yalnız kalmamalıyım, sen benim yastığıma baş koyan sokağımsın. neyin hoşuma gideceğini bilmiyorum bari gerekeni yapayım.

seni sevdim inanarak ilk defa. ne kadar zor kalbin tekrar tekrar çırpınması. tereddüt bir ceylanın bakışı gibi davetkar, bu şehir nereye gidiyor sokaklarında senle ben ayrı ayrı karışırken yanlış adımlara, en kötü şarkılar bile acıtıyor gözlerimi. Aradan yıllar geçecek, belki hatırlayacağım, çok sisli bir kapıyı açtım; buz gibi bir odada bekliyor beni eski dostum yalan bir daha.

(s ü r e c e k)

*bir odada kalmamalıyım, sokakta olmalıyım,
başkalarıyla, onların sınırları olmazsa ruhum yere
düşmüş bir boya kavanozu gibi parçalanıp dağılıyor;
renğin çekiciliği ve acıtan cam kırıkları.*

-kimsesiz ılık-

BİR BİLYA DAĞ BAŞINA ÇIKARSA

bayram keten

Kaç yaşındaydı Kolomb
düşlerken Amerika'yı
ve düşlerinin rengi neydi?

Hiçbir soru beynimi uyanık tutmuyordu
Bedenim artık büyümüyordu ve ben bedenimin yavaş yavaş büyümesinden
aldığım zevkten mahrumdum. Kimseye anlatacak bir olay yaşayamıyordum.
Yolculuklara çıkıp anı biriktirmek istiyordum.

Bir macerayı yolculuktan ve hayattan ayıran ne?
Ah yine bu iki kelime
yaşam ve ölüm, doldurdukça şişen iki balon gibi karşımda
Beynime bir patlama sesi özlettim.

Yaşam ölüm korkağı, güvende olmak istiyor. Hareketsiz.
Bir bilya dağ başına çıkarsa en çok neden korkar ...
Korkunç yuvarlanmak istiyordum. Güven ve kendine güven duygusundan nefret
ediyordum. Macera diyorlardı ve korkup kaçmamı istiyorlardı bu duygudan. Bu
beni ölüme yaklaştırıyordu/ yaklaştırıyordu.
Özgürlük ve maceranın tadı. Nasıl da aynı anlama iki ayrı kelime bulunuyordu.
Ancak herşeyini kaybederek özgür olabilirsin demiştin bana.
Sonra da ayrılmıştık.

Bir şehir düşündüm ve sokaklarında kayboldum.
Parmaklarımı özlediğini söyledin, onları kesip yolladım.
Çünkü macerayı sevmek ölümü de sevmek demiştin bana.

Peki benim maceralarımı Kolombun maceralarından ayıran ne?

Kaç yaşındaydı Kolomb
düşlerken Amerika'yı
ve ölürken gidebilecek bir cenneti var mıydı?

ŞEHRİN ASİ SERÜVENCİSİ

murat gülsoy

Sadece yola çıkmak... Sadece aramak... Maceradan maceraya koşmak, her yeni gün, bugün neler olacak diye heyecanlanarak, durumu kurtarmak için hesap kitap yapmak yerine yeni bir maceranın içine yuvarlanana kadar güneşe karşı uzanıp aklımın zincirlerini boşaltarak ve terk ettiğim yerlere asla dönmeyerek yaşamak istiyordum...

İşten eve, evden işe giderken bindiğim otobüslerin arka pencerelerinden seyrettiğim şehrin caddeleri yavaş yavaş değişiyor, fakat benim sıradan hayatım asla değişmiyordu. Çeşitli okullarda okuduğum çocukluk yıllarımda da hemen hemen aynı noktalar arasında gidip gelirken, otobüslerin arka camları, taze nefesimin buharına aşınaydı fakat küçük bir fark vardı sanıyorum. O da, içimde, adını koymaya gerek bile duymadığım, tüm çocukların içlerinde varolan, o büyüklerin gıptayla ve üzüntüyle seyrettikleri ümitli yüreğin yerini artık kırık bir kalbe bırakmasıydı. Hepimiz, şu veya bu şekilde değiştik, diye düşünüyordum Barbaros Bulvarı'nı tırmanırken otobüsümüz, fakat değişmeyen ve değişmeyecek olan şu sıradan gelgitlerle dolu hayatımız. Asla bir hikayenin veya bir romanın kahramanı olamayacak olmanın verdiği sıkıntının da etkisiyle, neden bu gidişe bir dur demediğimi sordum kendime.

Eve doğru yürürken, yağmur ve sokak köpekleriyle dağılan dikkatim, evin özlenen sıcaklığıyla bulanık zihnim beni bu hastalıklı düşüncelerden uzaklaştırdı. Ertesi gün otobüse binene kadar tamamiyle unutmuş olduğum bu düşünceler, bıraktığım yerde beni bekliyordu.

Başka bir zaman dilimi olsa hiç umursamadan kovalayabileceğim kadar zayıf olan bu düşüncenin, acayip heyecanlar ve bilinmezler ima eden kollarına kendimi bırakıverdim. Çünkü artık, O geri dönmemesine bırakıp gitmişti beni.

Hiç olmayacak bir durakta düğmeye basıp, kimsenin inme gereği duymadığı saçma sapan bir yerde indim. Bir müddet, evrak çantam, şemsiyem ve siyah paltomla kaybolmuş bir tahsildar gibi durakta dikildim. Hatta bazı otobüs şoförleri beni işe yetiştirmek için bu zavallı durakta durmak

zahmetine bile katlandılar. Fakat ben kendinden emin adımlarla cadde boyunca yürümeye başladım. Artık geri dönmeyecektim. Aynen, alıp başını giden adamlar gibi. Yıllar sonra, bambaşka bir şehirde, bambaşka bir hayatı yaşarken görüldükleri rivayet edilen bulunan adamlar gibi. Eski hayatlarına dair hiç bir şey hatırlamayan bu adamlar da mı böyle çıkmışlardı yola? Gerçekten, artık geri dönmeyecek miydim? İş? Bilmiyordum. Hızla planlar yapmaya alışık, o zavallı ve çalışkan aklıma, boşuna durumu kurtarmaya çalışma, bırak inceldiği yerden kopsun mesajları göndermeme rağmen, o, her kendini mahvolmanın eşğine sürükleyen beyefendinin sadık hizmetkarında görülecek sadakat ve duyarlılıkla birbirinden değişik senaryolar üretiyor, 'şuradan bir yerden işe telefon edip, makul bir mazeret uydurmamı' veya 'en yakın doktor arkadaşına gidip rapor almaya çalışmamı' falan öneriyordu. Fakat ben bunların hiçbirine kulak asmıyor, inceden dalgamı geçiyordum. Sanki gidiyordum...

Dudaklarımın ucuna takılmış olan o eski şarkının etkisiyle olsa gerek, yıllar önce kapanmış olan kafeteryanın önüne gelip durdum. Kirli camından gördüğüm kadarıyla yetinmeyip, içeriye görmek arzusuna kapıldım. Cama yapıştırılmış olan 'Kiralık Müracaat Bakkal' yazısının verdiği ilhamla beni müşteri rolünün gereklerine göre kurgulayan aklım, işe yaramış olmaktan memnun, bakkalı hızla ikna eden beni keyifle seyrediyordu.

Her yer inanılmaz derecede eskimiş, masaların çoğu kırılmış, duvar kağıtları sökülmüş, etrafı nem ve küf kokusu kaplamış. Bakkalın gönülsüz satıcı numaralarına kanmış görünerek tadilat için neler gerekeceğini tartışıyorum ufak ufak. Ve zavallı aklım, uzun zamandır ruhumun derinliklerine hapsettiği uzak hatıraların baskısına dayanmayarak,

zindanlarından kaçmakta olan bu görüntüleri birer birer gözümün önüne getiriyor. Gece gözleri... Bulanık temaslar... Tutkulu bir rüzgarın ürpertiği ten... Karanlık yılların ürkütücü uğultusu arasında saçlarımı okşayan bir el. O'nun eli: Lali. Günlük güneşlik akşamüstleri. Gözlüklerimde kahvenin buharı. Ellerim genç. Ellerimiz....

Birden içimi korkunç bir sıkıntı kapladı. Farkında olmaksızın denizden çıkıp çok uzaklara gitmiş ve birdenbire acı gerçeğin farkına varmış bir balık gibi boğulma hissiyle kendimi dışarı attım. Bir yandan mendille ağzımı kapamış, midemdeki bulantının zaferini önlemeye çalışıyor, bir yandan da ben dememişmiydim diye söylenen aklımın bilmiş sesinden kaçıyordum. Düşlere ve insanca heyecanların gizemli çekiciliğine uzunca bir zamandır kendini kapatmış ve kendini hiç bir manevi mahkemede aklayamamış bir adam olarak koşuyordum. Kimdi bu koşan adam? Sarsak bir adam. Akli karışmış, özgür ve sarsak bir metnin satırlarında nefes almak için yanıp tutuşan, kızarmış gözleriyle kendine acıyan bir adam.

Özgürlük. Uçucu ve perçemleri kanatan... Yalnız, yanlış bir tarafı var çektiğimiz fotoğrafların. Çok uzaklarda bırakılmış, adeta bundan önceki bir hayata dair, hatırlanması tanrısal bir şekilde yasaklanmış anılar. Kim kimin elinden tutuyordu... o arabadaki ben miydin... hayır burası yeniköy olamaz, siz o küçük köpekli bayan değilsiniz, ben de o ümitli çocuk değilim... önemli değil... saçları mavi bir büyük imkansızlık tutkusu... şaire ait bir kadın, içinde kaybolmanın kader gibi yazıldığı metinlere dönüşen bir kadın... peki bu resim neden hala burada, kim getirdi, nasıl... neden? Neden gittin Lali!

Okullarını kırmış öğrencilerin doldurmuş olduğu kahvede midemdeki ayaklanmayı yatıştırdım. Beni, içine saplanmakta olduğum bataktan kurtarmaya çalışan aklıma, sürekli anlatmaya çalışıyordum:

Kırık, kırık, kırık, kırık, kırık kalpler üzerinde yükselen hayatlar ve onların vazgeçilmez oyuncularını elde olmaksızın kekeme. Alıp başını giden adamlar var, bunu biliyorsun.

Gitmek... Rezilce korkulu olan bu değildi; belki kalmak, belki gittiğin yerde kalamamak. Kelimeleri bulamamak, daha genç, daha yeni, daha bilinmez olmanın özlemini çekmek... Veya bir banka oturup yıllar sonra kalkmak. Aradaki filmi seyretmeden

sinemadan dışarı fırlamak. Ne mavi melek var perdede, ne dracula. Hayal bunlar. Işık. Fotonlar. Tanrının bilinmezliğe avuç avuç savurduğu kelekler, karanlığın göğsüne ektiği tohumlar: Fotonlar. Oysa ben karanlıklar prensesine yaklaşıyorum, diğerleriyle birlikte. Hep beraber birbirimizin hayatlarının üzerine kapanıp, oraya doğru gidiyoruz. Yollarımızı kapatan bizleriz. Kelimeleri oluşturan harfler bizleriz. Biz, yani alıp başını gidemeyen adamlar. Çünkü yollarım kesik. Ellerimde jilet, kulağımda o acılı şarkı; Lali...

Benim, ülkem var mı? Okuduklarım gerçek mi düş mü? Karanlıklar Prensesi gülyüzlü hemşire kılığında üzerime eğiliyor. İğne, damarımı sinsi bir hayvan gibi buluyor, içine çektikçe karanlık kanımı, rahatlıyor gevşiyor. Daha sonra ödül olarak bedende açılan minicik kan dudakları, alkolle yatıştırılıyor. Alkolle saçlarını tıyor o kadınlar. Uzaklarda. Alkol dağıtılıyor alıp başını giden adamların bindikleri otobüslerde.

Siz neredensiniz diye soran yok. Pembeleşmiş butları ve yanaklarıyla turizm uzak durur bu kavruk otobüs terminallerinden. Oracıkta anlayıverirsin aslında gidilecek bir yer olmadığını.

Ey, zavallı ve yorgun aklım, işte bu karşında gördüğün, artık hiç bir yere ait olamayan, ve hiç bir yerde duramayan bir adam. Sudan çıkmış bir balık için her yer çöl. Sarı. Kırık kırık kırık kalplerle dolu geçtiğim her yer. Yapay kokusu başını döndürüyor parlament gecelerinin. En güzeli kokudan kaçmak. *Escape*. Bir marka olarak tabii. Başka bir adam olarak. Bir de alıp başını giden adamlar var. Onları biliyorsun. Hissediyorsun. Seni görenler, uzaktan tanıyorlar hemen, ne düşündüğün alnında yazılı, tenin şeffaf, damarlarından akan kanı sayanlar var. Lali'yi tanıyorlar senin buğulu gözlerinde. Düzeltilmeyen, yalan yanlış ibareler, tarifeler, etkilenmeler. O adamlara dikkat etmeli. O adamlar.

O adamlar... Sonsuza katlanan metne katlanamaz insan. İnsan, yani ben, ben ve zavallı aklım. Elleri ayaklan buz gibi, yapayalnız bir yorgunluk olarak geçen yıllar. Üslup kaygısı güdülmeden yazılmış bir şiir gibi yazılıp, sonra yırtılmaya bile tenezzül edilmeden bir kenara atılmış bir hayat. Onlar acı çekiyor. Onlar. Biz?

Biz, yani alıp başını giden adamlar... Son bir ümit. son bir çırpınış. Kelime ve cümlelerden medet ummak. Ne kadar komik, ne kadar zayıfsın. Oysa

*Şehrin asi serüvencisini aradım, yüzümde pençe pençe
acıyla. Bir tek o geri getirebilirdi Lali'yi, bir tek o... Cesur
perçemleriyle hayatın ve caddenin ortasından dimdik yürüyebilen
o genç adam bulabilirdi Lali'yi. Ne yazık, sınırları yüzümdeki
çizgiler gibi belirginleşmiş olan hayatım kanıyordu ve ben bu kanı
durduramıyordum.*

alıp başını giden adamlar var. Herşeyi geride bırakarak, herşeyi bir anda unutarak... Hiç görmedin mi? Yüzleri yoktur onların. Bütün çizgileri silmişlerdir özenle. Gözler ve renkler yok olmuştur kendiliğinden. Dupduru bir boşluktur yüzleri. Yüz denmez artık, belki yeni bir sayfa: beyaz! Tanrının not defterinden yeni bir yaprak gibi beyaz. Adam, tanrının elinden kapıldığı kalemle kendisi yazıyor bu sefer kaderini. Milat orada başlıyor. Onda başlıyor.

Eceli gelen köpek camii duvarına siyermiş ya ben de ne kadar koptuğum, geçmişte kalmış, beni terketmiş dostum varsa onların apartman kapılarının önüne gidip uzun uzun bu kapılardan girdiğim yılların hayalini kurdum. Aklımda alıp başını giden adamlar için yakılmış ağıtlar, akşama kadar, sefil olana kadar dolandım. Bir yerlerde kaybettiğim ve geri gelmeyeceğine emin olduğum o duyguyu arayıp durdum. O ümitli ve gözüpek adamı aradım. Şehrin asi serüvencisini aradım, yüzümde pençe pençe acıyla. Bir tek o geri getirebilirdi Lali'yi, bir tek o... Cesur perçemleriyle hayatın ve caddenin ortasından dimdik yürüyebilen o genç adam bulabilirdi Lali'yi. Ne yazık, sınırları yüzümdeki çizgiler gibi belirginleşmiş olan hayatım kaniyordu ve ben bu kanı durduramıyordum. Hikayemi, romanımı beğenmiyor, çıkıp gitmek istiyordum kendi hayatımdan. Geride, ödenmesi gereken taksitler, aidatlar bırakarak, geride küçük hırslarımı, aptalca olduğunu bile bile, sırf yaşantım devam etsin diye beslemeyi sürdürdüğüm nefretlerimi ve oyunlarımı bırakarak gitmek istiyordum. Artık O'nu bulamasam da önemli değildi. Sadece yola çıkmak... Sadece aramak...

Maceradan maceraya koşmak, her yeni gün, bugün neler olacak diye heyecanlanarak, durumu kurtarmak için hesap kitap yapmak yerine yeni bir maceranın içine yuvarlanana kadar güneşe karşı uzanıp aklımın zincirlerini boşaltarak ve terk ettiğim yerlere asla dönmeyerek yaşamak istiyordum... Sıcacık battaniyenin altına büzülerek çocuk gözlerimle okuduğum resimli roman kahramanları gibi neşe içinde yaşanacak tertemiz bir hayat özlemiyle yanıp tutuşuyordum. Ve durmaksızın yürüyordum.*.*

Ertesi gün çok geç kalktım. Epeyce üşütmüşüm. Bir hemşire titizliğiyle oradan oraya koşturan aklım herşeyi yoluna koymaya başlamıştı. Zaten yolundan çıkan ne vardı ki? Ne olabilirdi ki... Hayatımın orta yerinde açtığım ve çarçabuk kapattığım parantezi bir daha hiç açmaya cesaretim olmayacaktı, bunu biliyordum. Alıp başını giden adamlar ve şehrin asi serüvencisinin ardından uzunca bir şiir söyleyip gitmek de vardı fakat; zavallı aklım yorgundu Lali. Sensizliğini yoksaymak için varını yoğunu harcamış ve sefil olmuş olan aklım ve zavallı bedenim. Kendimden çıkmak istemiyordum Lali. Korkuyordum. Bir daha hiç olmayacak, bunu yine biliyorum.

Sabah, ben otobüsün penceresinden dışarıyı seyrederken, sevimli aklım çalışkan bir muhasebeci olarak kolluklarını takmış, taksitle bir araba almanın hesaplarını yapmaya başlamıştı bile.

***gelecek sefer
sır limanında buluşalım...***

EY YOLCU RUHUNU SERÜVENE ÇIKAR

yelda karataş

Senin ruhun benim en dokunaklı yüreğim
Ölümden söz etmek için daha vakit erken

At üzerinde bütün taşınmaz yüklerini.. Sevginin adı varsan unutulsun.

Sen keşfettin mavinin en derinini. Ruhunu bırak. Kendi girdabını bilmeyen bütün deliler gibi zamanı dinlemesin, bilmesin..

Ruhunu serüvene çıkar.

Bir ezginin hiç bilinmeyen notasına sal umutlarını.
Yeryüzüne çılgınlık atan hiç bir yüreği incitmeden.
Bütün umutların macerasına açık tut gözlerini.

Bırak korkak evren olduğu yerde dönsün.
Sen "düz bir tepsidir dünya" diyenlere inan.
Ama yolun sonuna ulaşma sakın.

Yol ortasına bırakılmış acemi bir menekşenin olur olmaz sohbetiyle oyalansın
yüreğin yıllar boyu.
Zaman senin ve ruhun aç. Sevinçtir yolculuğun evi.
Gökyüzü kararmış, Yaşam yorgun ayaklarıyla sürüyor gündüzleri..
Önemseme... Mavi bir çizgidir yüreğin.
Ve şairin sözleri işte " gecikmiş, önemsenmemiş, yıpranmış aşkları hep hatırla".
Unutma ruhtur yaşamın belleği.

Ey yolcu!
Uçurumun başdöndürücü zevkini, günlük hayatın vazgeçilmez sanılan tutkularıyla
değiştir.
Bırak gökyüzü avuçlarında maviliğini keşfetsin.
Her ülkenin yağmuru farklı bir tad taşır. Uzat kirpiklerini.
Seni senden soranlara selam olsun yüreğin.

Adresi belirsiz bir ruh taşı.

Tahtanın o başdöndürücü tadına gizle tüm sözlerini.
Geceler senin çılgınlığıdır unutma ...
Ruhun en büyük serüvenindir.

MAKRO FELSEFE

-karanlık yansımalar-

mustafa toker

ŞEYTAN EN GENİŞ BİÇİMDE GÖRÜR TANRIYI, BU
YÖNDEN KENDİNİ TANRIDAN EN UZAKTA
TUTAR; BİLGİNİN EN ESKİ DOSTU OLAN ŞEYTAN
NIETZSCHE

Gözlerini kapatarak dinlerler birbirleriyle alay eden konuşmaları ve sonra arkalarında toz boşluklarını bırakırlar, yeni rüzgarlar tüyleri titretir ama bedenleri hissetmez, çünkü öldürler. Küçük bir anısı böyle doğar, ışığın enerjisine köle olmuş et ve kemiğin.

Her düşüncenin onu gizemli ve tartışılmaz kılar, duyguları küçük rüyaların cinlerini harekete geçirir, onu sonsuz ve karanlık bilgelige götürür, yeni doğmuşun açan gözündeki ürperti, orada gerçeğin gölgeleriyle beraber.... Mezar direklerinde saklanan yok edici,

Her gece karanlıkta güneş yanar, alevi kalın örtüleriyle mevsimlerden korur bizi. biz dururuz sadece yada kumla oynarız, ruhlarımız habersizce çalınır, ama kimse göremez öğütleri sadece ıslak ve zayı" su kurbağaları duyar,

Nefes alış sürekli sahteliğin, ölüme uzanış yoludur, ve orada dil güzel konuşur, yerleri sert ve olumludur total yürür, sözleri yıldızlara benzemez, bedeni yönetilir, görünmeyen varlıklar, öz annesi sandığı bir görünüp sonra yok olan! yürümeyi deneme, koş ve Ateş gölünün kıyısında dans et, çılgınca titre.....

Kor yürür, beyni hapseder hayvan çetelerini göremeden çevresindeki yaratıkları, aslında çok iyi bilir gecenin ve gündüzün nasıl katledildiğini, ve çürüyen galaksiye ait bir gülümsemeyle yürür,

Et kalabalığı, çok yoğun, yanmış kemikler gibi, topluluk değil aslında, karamsar, çaresiz, görünen ilişkiler yığını, değiştirilen algılarla dolu küflenmeye yütütmuş,

Rahatsız et, aynalarda yansıyan ölümünü, dua kitabını temiz bırak; O taş ve işlenmiş çukura.....

Çirkin ter kokusuyla duyulur, uyarılmış bedeninden akar sefilliği, başka bir katil öldürür onu, sonra onu da ve kirli yaşamın döngüsü hep böyle devam eder.

Bebekler beyaz suyu emerler, zehirle karıştırılmış ve yılan, kabuslarına şekil verir, onlara korkuyu tattırır. Korku, zamansız çıkar, yok eder bütün imgelemi, algıyı, tahtadan oyuncaklar kırılır ve zehirin hakimiyeti görünür.

Tılsımlı, inanç gökyüzü kadar yakın, yok edilen yeryüzü değerleri ve ebedi değerlerin canhıraş feryatları sonsuz bir yargılamayı gerektirir yaşarken.... İnsan, şeffaf masallarla donatılmış, ruhsuz ölüyü yiyen çürümüş tırtıllar, gibi ....Gölge oyuncuya, bir mendil sallar uzaktan, ve sonra topallayarak yürür....

YALNIZ YAŞAMAK İÇİN, YA BİR HAYVAN, YA
DA BİR TANRI OLMAK GEREK BİRİ VAR Kİ,
BUNLARIN İKİSİ DE OLMAK ZORUNDA: FİLOZOF
ARİSTOTELES

Yaşlı kadınlar ölümleri için ağlarlar, ve hüznle verirler toprağa oysa onlar rahattırlar, köklerin, dışarı fırladığı kuyularda, ötedeki ışığın küçük cinleri avutamaz göz yaşının yalanlarını ...

Ellerimiz bağlandığında hissizleşiriz birden, sonsuz filmin kötü adamları ortaya çıkar ve iyi öldürülür, kıyamet tepelerindeki gülen tanrı, son yaprak yağmur bulanık kadar yaşar, aynalar yansır çevrede, öldürülmüş meleğin kanlan üzerinden akar ve iyi hiç kaybolmaz.

Dünya düşleri, ölmek üzere olan bir topraktır. Esen rüzgarlarda itaat etmeyen yansımaların gizi vardır, konuşmalar ve boş kelimeler günah tapınaklarının yapı malzemeleridir.

Sivri uçlu demir çubukların üstünde yürü, sessizce bir köşede göz yaşlı dök ve fedakarlığını sorguya çek, çıplak, kar ve buz dolu sarp kayalıkların kurtlarıyla şarkı söyle.

Rahim bırakır içindeki dünyayı, milyonlarca duygu yığınıyla, yaşatır, öldürür, olmayan ülkenin, soğuk kuzey ve sıcak güney meltemleriyle, et kokan, yağ gözleri, yürüten ayağı, fırtınada eğilen ağaca benzer, ve ömrü sonbahar'da ağaçlardaki yapraklar kadardır.

Her an, yıkılan taş putlarına yalvarıp, ölümü yaklaştırır ve bütün hisler, ölüm duygusunun altında, ezik, yanmış yağmur tohumlarına dönüşür, hepsinin yok oluşu, yada bitmeyen ibadet ölüm duygusuna, köleleri aşağılık, yapay üreyen, kırıntılanmış beyinleriyle hükmeder varoluşlarına, ve bir kez daha gözleri kök salan toprağın duvarlarını görür....

HER FİLOZOF ÖLÜM'LE BAĞLANTI HALİNDE
YAŞAR, ÇÜNKÜ ÖLÜM GÖRÜNTÜNÜN BİR
PARÇASIDIR....

PROF. J. A. LIVRAGA RIZZI

Ölümün müziği aslında, acı içindeki karanlığın tortularını iyileştirip onlara güç veren sonsuz bir melodidir. Yağmurun ıslattığı topraklardan, gökteki tünellere yükselir, kokusu ışığın geldiği yönü köreltir, hakimiyeti prangaları yıkar, ölüyü iyileştirir ve mezarını kutsal kılar ...

Kendi çürüyüşlerini bilincine gizler, ve dışarıya hiç bakmaz bulabilmek için kendi yansımasını, titremeden korkarken, çocukluk düşlerindeki krallar ve kambur sinsi askerlerin mızraklarının pırıltıları, ıslatır onu sabah güneşi meltemi fısıldarken, ter ve dehşetle uyanır. Duvardaki tablodan kan sızar ...

Tanrısal bilgiler, hızı yavaşlatır, gölge oyuncu, figüranlarıyla çiftleşir, sonra kış, ilkbaharla, ak saçlı, kral cinle, ruh özgür bırakır kendini en derin uçurumdan aşağı atar.

Kurak, susuz tarlaların sessizliği, uykudaki kesiksiz sığrama , yürüyen ve çalışan, yorgun, şeytanın bitmeyen kalınlaşan bakışı, tahta boş odalarda şarkı söyleyen meleklerin kanat sesleri, üşüyen kardelen çiçeğinin iniltileri.....

Fırtınalar doğurganlığını artırır, ölünün topraklarına yaklaştığında, sesleri kutsal anlaşmayı bozar ve duvara çiviler.

Beyaz, sessiz, ürkek ve masum taneleri terk ettik. Hareketlerimiz, sinir hastası donuk, kontrol edilen, sınırlanmış ve mühürlü tortullara döndü, dengemiz catallı yollarda yolunu bulamadı. Oklanmış ana

atmacaya benzedi ateş doğuran bedeni, kafatasının içindeki düşleri sis dumanlarını andırıyor. Bu yüzü yaşamın, delirmiş ruhlarla benzer ve kaçırır, yada kovalar ölü kentinin ötesine.....

SEZGİSEL BOŞLUĞUN DİRİLİŞİ
GECENİN OĞLU

Yaşayan hiç kimse kalmadı gözyaşlarımızı duyacak, ağlayan ve konuşan bedenler değildi, yanımızda olacak olan, yoksa tepelere odaklasan ve gerçek çelik mavisini arayan kan vücutları mıydı ...

Tiyatrolarda hep bilinmeyen bir oyuncunun silueti dolaşır, görünmeyen karanlıktır O, en iyisini oynar, konuşur, üzüldür ve yılan tanrıya dua eder, gözüm hep onu görür gittiğimde oraya, alkış tutarlar perdeler sıralandığında, localardan birisi daha alkışlar ayakta, gizli oyuncunun tek hayvanı ve hayat bekçisi, bitmeyen aşk, onu tanır ve anlar, yaşadığı evin üstünde bir baykuş bekler ve hep aynı locada görünmeyen krallar oturur, efsanevi karanlık kahraman göstericiler için.... O, an herkes, herkesi alkışlar görünen sadece yalancı bir sistir .. Ve düşünen, gittikçe yiyip bitiren bir hastalığa dönüşür..

Yaratılışın son aşamasında böylesi uygun görüldü, utangaç yüzleri KÖSTEBEK döllerıyla temizlendi., yapılar, süslü yollar, hiç bitmeyen fil sürülerini andırır, ve seher vakti; ölümlerin anlamlı bakışlarının toprakları yırtmasıdır sadece,

Esiklerin vasiyeti, çoğu zaman anlaşılamaz ya da dinlenemez. Timsah ve su yılanı aynı bataklıkta yüzer, hiç kimse onun kenarında berrak suyun pırıltılarını hissedemez, kara pelerinli yüzünü, beyaz ve saydam olan görebilir ...

Düşünce melekelerinin, hırçınlaşıp deldiği, göremedikleri öteki yankıların ve başka bir boyutta belirmeyen ışığının altında oynayan beyaz kar ormanlarının cinleri ....

Eterik aynalar sallanıp durur, baktığımda, dehşetle görürüm aynı sonsuzuncu defa geri dönen yaratılışımı, STYX, gölünde bile, aynı tanrısal ihtişamı ve titreyerek anlatırım, doğurgan masallarımı ..

DELİ TANRININ ÖLDÜRÜLÜŞÜ
ASGAARD'TA

O, yaşıyor beni güçlü kılan, diğerleri kaçtılar ve kurtardılar öz benliklerini, son ve ilk arasındaki hayalet vadilerinde, ölümü korkunç ve ani oldu. Kanlı dudaklarının yalvaran büyü, tek bir damla kalmadı kıyamet koparan ve onun ölüsü başkaları için katılaştı.

Kar tanelerinin çaresiz, beyaz perileri düşmüşler pencerenin önüne, yarılmış göğün keskin kılıcıyla, ...

Ruhsal hissoluşların hakimiyeti başladığında, yine aynı yürüyen merdiven ve tahta adamlar görünür, savaşın ortasında, tahtalar küle döner, küllerin efendisi onu cehenneme götürür, görünmeden kaçır, gizlice..

Yol gözcüsü ışıkları söndürür, uzaktan sevebiliriz gecenin sisini, cesaret ve dokunmak yoktur, her sabah ki tek kişilik oyunumuza.. Kervanların durmadan yürüdüğü, ...

Yollar sivri direklerin söylediklerini tercüme eder, kahinler çevrelenir etrafına, hiç susmayan yırtıcı kuşlar .... Ve haber getirir, uzaklarda ölen dilencinin çocuklarından, yıkılmış yurtlardan, büyümemiş ağaçlardan, yanmış tohumlardan ölü kentin ötesindeki gökkuşağı bulutlarından, ...

Siyah ve ıslak kanatlarıyla, bilinen ve bilinmeyen arasında karanlık duaları, karanlık günahları, karanlık düşleri taşıyor şeytanın yarasaları.... Ve, göğün iplikçilerinden cehennemın oyuncularını iner.

Sonunda sinsi yılan da güler ve güçlenir, ölümsüzler dolaşır dipsiz kuyulardaki sığ mevsimlerin arasında, kralların kanı böyle doldurur kararlı nehirlerini, gölgeler böyle yazar sönümleşen yaratının düşlerini, uğursuz buz çölleri suya karışır, erir. Kör merhametin yüce efendisi, yılan, kanımı emer, geriye sadece.....

HASTALIKLI TANRILAR KALIR.

YALNIZ KÖRLERİN GÖRDÜĞÜ KARANLIKLARA
BAKMAK
W. SHAKESPEARE.

Ölü yıldız kuşlarının sessizlik masalları, beklenen, yeni doğmuşun gözlerini puslatan ve kara baykuş nehrine nefes veren... Kanı sıcak akar gözlerini açtığında ve kimse yoktur aslında, onu izleyen, büyücünün suyu ile yıkanır, taş kayalıklardan, tılsımlı işaretler, kaybolan kendisinin, nasıl yansımalarına sarılıp, haykırdığını gösterir.

O, Son eşik, şeytani ruhların gelip barındığı, birden kaybolan, ihanet edercesine, masallarda yaşayan başka hikayelerin yazıldığı, altından demir mabetler, yılanın kıvrandığı...

Ölü yıldız kuşlarının sessizlik masalları.
Yağmur ağacının anılarını bekler....

Gece kraliçesinin göz yaşları, yeşil kuru yaprakları nemlendirdiğinde, gecenin kuşları lanetli dünyalardan haber verirler, uğursuz kara meleklerinin üzüntüleri ücra boşluklardan gölgeler halinde, gece ayının beyaz yüzünü karartır. Gerçek boyutlardan, gölge ve ışık oyunlarının boyutları arasında yüzyıllardır süre gelen bir hikayeden başka birşey değildi bu; rüyalarımızdaki senaryolardan, ve korkularımızdan daha hayalperestti yaşam.....

BİZ

fulya aslan

Minik sepetimiz vardı, yeşil fincanlarımız... Pikniğe çıkardık, eve on metre uzaklıktaki zeytin ağacının altına yayılırdık. İyi arkadaşlık; biz, biz ve biz.

Bilerek canı kırmadık, tavşanlı şemsiyemizi, kırmızı kalemlemizi, pelikan silgilerimizi umarsızlıktan kaybetmedik, defterlerimizin sayfalarını hor kullanıp kıvırmadık. Ama neden bize kızarlardı. Anlayamazdık. "Artık dayanamıyoruz" diyerek, kırmızı çantalarımızı kolumuza asar, minik ayakkabılarımızı giyip evden kaçardık, uzaklara kaçardık ... Köpeğimiz Karabaş, kuzumuz Karagöz, kedimiz Linda gelirdi bizimle, yalnız onlar bilirdi yolda söylediğimiz şarkıları. Ölü bulup gömdüğümüz kuşlar, yüzü karalanmış bebekler, üzerimize olmayan giysiler, gözyaşlarıyla saklandığımız dolaplar, yapraklan uçup gitmiş gelincikler ve maviler vardı içimizde, onları da götürürdük, hüznümüzü yalnız onlar anlardı.

Biz izciyiz deyip, bataklıkta ki sudan paslı bir tenekeye doldurur, içerdik, her türlü otun tadını bilirdik. Tepeden gün boyu topladığımız papatyaları kucağımızda, saklar, bir kaç tanesini rüzgar okşasın diye saçlarımıza takardık, kuşlar çığlık atar, bulutlar gülümserdi.

Yağmurda ıslanmak için kaçardık. Yağmurdan sonraki güneşte gökkuşağına koşmak için kaçardık. Geri dönemezdik. Hiç bir zaman geri dönmezdik. Mısır tarlası, renkli balıklar, ağacın üstündeki ev bizi bekledi günlerce. Dönmedik.

Biz uzaklara kaçardık. Çok uzaklara kaçardık. Zeytin ağacına kadar kaçardık.

- Keşke Yeniköy'de
olsaydık -

ARA YERLER

halil ibrahim özcan

ömür geçip gidiyor bekletilmiş tenhalıklarla
hayretle yaşıyor eski sayıklamalar
berbat gelecek programlar için gösterilen fragmanlar atlanıyor
sıcak dalgınlıklar
aşağılara iniyoruz
yerler tutuldu
saygım o yüzden değil boşalmış lavabodaki kusmuğa

nesi var ki bulutsuz otobüslerde sayıkladığım rüyanın
nereden baksam tarihsiz şaşırıyorum
sesimden bul beni
kıyısında durduğun kıyam bu
kapıyı kendine aç
okşanmış makulün kalbi dinlensin
öperken istediğim yere dokunurum ben

birbirlerine binen bıçaklar hızla uzaklaşıyor
söylediğin gibi hatmettin
şuramdaki şamarda saklı
mahsustan dalıyorum
bir düşün yürüyor yerleşik kaçışlarla
ürküten pas apansız çıkan iniltili sadakat
doğumlar bahçesinin arkasında kalmış anılar da kalmadı

canım çay istemiyor uygundur kolonya
biraz galiba
kanayan kadınlara iyi akşamlar
dirseklerim eski umut bolluğu mevsimlerinde yaşıyor
kış düştü
ömür geçiyor bekletilmiş tenhalıklarla

*kıyısında durduğun kıyam bu
kapıyı kendine aç*

CHRIS

cenk sülükçü

Zaferinin cıglığını duyabiliyorum
Bu senin zaferindi Chris,
O sevgi dolu yüreğınle ve onurunla
Tüm dünyevi hazların ötesinde olanı, ruhunu,
En büyük ve tek hazineni
Tanrı huzurunda ve yolunda
Kralınaadadın.
Aklında kalanlar sadece düş gibi ama
Gerçekler her zaman düşlerde saklıdır ve sen
Geçmişinle savaşıyorsun artık.
Ve geçmiş en vahşi hayvanlardan daha ürkütücü,
En keskin kılıçların bile biçemeyeceğı kadar serttir.
Şimdi o zafer günlerinin tadına doyulmaz hayalleri
kapladıkça yüreğini
Hala ümitlerinin varolduğunu ve
Sevginin, onurunun gücünü hissedebiliyorsun.
Hatırla Chris, inan hiç zor değil,
Uzak ülkelere yaptığın o yolculukları
O cesur savaşçılarla karşı karşıya doğuşmenin onurunu.
Büyük kadırgalarda, uçsuz bucaksız okyanuslarda açlığın,
Ve hummalı uykularının, ölümlerin korkusunu ...
Sen Chris, en dönölmez yolculuklardan çoktan döndün.
Mavi gecelerin sabahlara dualarla kavuşması
En az şarap kadehlerinin boşalmadığı müzikli akşamlar
Ve sevgilinin öpüşleri kadar mutlu etti seni.
Şimdi karşıdaki düşmanın senin kendi geçmişin Chris
Şimdi seni koruyacak ne bir kalkanın ne de zırhın var.
En büyük yara yine kalbinde açılacak,
Kanından düşmanların ve iblislerin tadacak.
Kinini, pişmanlıklarını bırak bir yana
Dön artık yüzünü geçmişinin - ve acılarının-
Kokuşmuş ama bir türlü parçalanmamış suratına.
Yine ele sevgi şarkıları söyle ve dua et
Artık savunamazsın kendini Chris, kaçamazsın da ...
Sen hep kral için doğuştun ve tüm şövalyeler gibi
Sen de Tanrı'nın yanında yine bir savaşçı olacaksın.
Sonsuzluk seni bekler Chris,
Ta ki onun bir parçası olana dek ...

ÜNİVERSİTE VE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI*

umberto eco

*Ve bugün üç bacaklı yeni bir hayvanı tanımlamaya çalışacağız.
Bu hayvan düşünüyor, havlıyor, çatallı diliyle ıslık çalıyor, tek eli ve ters ayağını
kullanarak bataklıklarda yürüyor. Parmakları perdeli, arkası pullarla kaplıdır.
İşte bu, kitle iletişim araçları uygarlığındaki üniversitedir.*

1. Eğer bu konu soylu bir sadakatle işlenecekse, benim müdahalem ancak birkaç sayfa sürmelidir. Söyleyeceğim, kitlesel araçlar bayağılığın, yapay eğlencelerin taşıyıcısıdır. Yenilik olsun diye yenilikler arar, herhangi bir işaat için yaltaklanır, ve kitleler arasında uzlaşma girişimlerinde bulunur. Oysa üniversite, özgün araştırmanın yeridir, ciddi ve zorlu bir uğraşın. Gelenekle arasındaki doğru çizgiyi korurken, kolaylık ve tuhaflıklara şüpheyile yaklaşır; bilgiyi eleştirel olarak sürekli yenileyerek üretmek ister ve seçkinlerin onayını bekler.

Eğer böyle söyleseydik, yalnızca kolay basmakalıp imgeleri kullanmış olmaz, kitapların da kitle araçları ya da bunların parçaları olduğunu unutmuş olurduk. Merkezileştirilmiş bir Göndericinin, karmaşık teknolojik bir kanaldan, çok geniş bir alana saçılmış, toplumsal sınıfları, kültürleri ve hatta genellikle dilleri bile çeşitlilik gösteren Adresler topluluğuna bir ileti (mesaj) göndermesiyle kitle iletişimi gerçekleşir.

Kitle iletişiminin özelliği, yüzyüze bir etkileşim olmamasıdır. Gönderici kime konuşacağını bilemez ve konuşmayı, geriye anında yanıt alamayacağı bir hayalet adrese göre ayarlamaya karar verir.

Üniversitenin durumu nedir? Eğer kitle araçları türdeş bir kurum değilse (çünkü üniversite basımevlerinin ürünleri ve son müzik parçalarının kayıtları da kitle araçlarındandır) üniversite de türdeş değildir. Orası hem yüksek düzeyde araştırmanın yapıldığı, hem de ilk kavramların ve

temel bilginin yayınlandığı yerdir.

Üniversitenin hala öğretmen ve öğrenci arasındaki diyalog üzerine kurulu yüzyüze iletişimin yapıldığı yer olduğunu söyleyebilir miyiz? Bir profesör en fazla üçyüz kişinin girebileceği derslikte, beşyüz kişiye ders vermek zorunda olduğunda ne olacaktır? Profesörün ancak yükselticilerden duyulabildiği, koridorlarda bekleyen ikiyüz kişilik kalabalık kendiliğinden, kitle iletişim evrenine mi katılmıştır? Dersler boyunca, daha sonra çözemeyeceği notlar tutan öğrencinin yüzyüze bir diyalog içinde olduğunu söyleyebilir miyiz? Ve dersi kaydedip, haftalar sonra dinleyen bir başkası kitle araçları kullanıcısı mı olur?

Üniversite ve kitlesel araçlar arasındaki sınır çizgileri düşünüldüğünden daha az belirgindir. Bir dolu belirsiz ve zorlu bölgelerin bir haritasını çıkarmak, *les liaisons dangereuses* (tehlikeli ilişkileri), melez ilişkileri ve çıkar ilişkilerini, yarı kastedi tanımlamak gereklidir. Sonuçta bu, yeni türlerin zoolojisiyle uğraşma vakasıdır. Ve bugün üç bacaklı yeni bir hayvanı tanımlamaya çalışacağız. Bu hayvan düşünüyor, havlıyor, çatallı diliyle ıslık çalıyor, tek eli ve ters ayağını kullanarak bataklıklarda yürüyor. Parmakları perdeli, arkası pullarla kaplıdır. İşte bu, kitle iletişim araçları uygarlığındaki üniversitedir.

2. Üniversite Kitle Araçlarını Araştırıyor
Ama hakkını teslim etmeli ki, birçok güçlüklerle karşın, üniversite kuruluşları kitle iletişimi uygarlığının ilk sistematik çalışmalarını yapmayı öğrendiler ve bu görüngüyü araştırmak için okullar ve bölümler açtılar. Belki de biz bugün karşı yönde abartıyoruz. Genellikle bilinebilecek herşey bilindiği halde kitle araçları çözümlemesi yapılıyor. Çamaşır deterjanı reklamlarında önerilen takıntılı

Umberto Eco'nun Universtà e Mass Media adlı, 1987 Kasımında Bolonya Üniversitesinin Dokuzyüzüncü Yılı kutlamalarındaki tarihsel "Universitates e Universtità" makalesinin İngilizce çevirisinden Adnan Kurt Türkçeleştirdi.

Bir kimyacı çok iyi bilir ki, eğer oryantal zehirlerin kullanımıyla ilgili bir makale yazsa, bir katil bu bilgiyi kullanabilir. Ama o, bunu kendi yazdığından bağımsız olarak varolan bir şeyin tanımı olarak varsayar.

Tam tersine, toplumsal bilimler dünyasında, bilgin sürekli olarak yalnızca tanımını yaptığı için bir görüngüyü alevleyeceği korkusuyla tedirgin olur.

beyaz imgesindeki arketipsel dürtülerin varlığına yönelik ciltler dolusu çalışma bazan insanı gülümsetiyor. Oysa, bunu, çoğunlukla iyi bir üniversite eğitimi almış ve Jung'u okumuş reklam uzmanlarına sormak yeterli olacaktır. Birinci sınıf öğrencilerim ilgilendirecek herşey artık, üniversite profesörlerinin de yazı verdiği parlak dergilerde okunabilir.

Herneyse, kitle araçlarını araştıran üniversite eleştirel karşı durma davranışının toplum içinde yaygınlaşmasına da katkıda bulunmuştur.

3. Üniversite Kitle Araçları için Çalışıyor
İnsan, çalıştığı bir yeri nasıl eleştirebilir? Yatırımsal ve endüstriyel holdingle ya da politik kuruluşlara danışmanlık yapan üniversite profesörlerinin varlığı bize pek de yabancı değildir (Irnerio'dan Kissinger'a). Kitle araçları uzmanlarının, kitle araçları danışmanı olmalarında şaşırtıcı birşey yoktur.

İnanıyorum ki, kitleleri kandırma mekanizmalarının bazılarını anlamış olan bir uzman, bunları, kar amacıyla kullananlara kendini kaptırmadan çözümlemeli ;bu mekanizmaların tanınabilmeleri için eğitim vermelidir. Ama acaba bu bağlamda, denetimci ve denetlenen arasındaki açık ayrımın anlamı anlaşılıyor mu? Yoksa yanlış ya da doğru, bazı iletişim şekillerine veya bazı iltilere karşı bir dizi ideolojik koruma durumu mudur? Aslında, bir kitle iletişimi uzmanının ekolojik eğitim ya da AiDS'ten korunma kampanyasına danışmanlığıyla dehşete kapılmayız, aynı şekilde birçok eğitimcinin yazı düzenleme grubuyla işbirliği de doğal gelir.

Gerçek şu ki, üniversite ile ekonomik ve politik güç

arasındaki birtakım uzlaşma noktaları, geleneksel onaylar yüzünden, diğerlerinden daha çok kabul görür. Eğer Rönesansın mümtaz hocalarının ilk ünlü matbaacılarla işbirliklerini düşünürsek, 16. ve 17. yüzyılda kitaplarının övgü dolu yetkin önsözlerini tekrar okursak, bilgin ve basım endüstrisi arasındaki bu ilişkinin başlangıçtan beri varolduğu anlaşılır. Aynen kralın danışmanı olan bilgin modelinin Aristo zamanlarından beri kurulu olduğu gibi.

Herneyse, eğer matbaanın icadından bu yana denetleyenle denetlenenler arasında içinden çıkılmaz bir düğüm varsa, üniversite yaşamının tam ortasında, kitle araçlarının gelişmesi bu düğümü daha da müşkül kılmıştır.

4. Kitle Araçları Üniversite Çalışmalarını Sömürüyor

Ancak, hiçbir danışmanlık kabul etmeden, kitle araçlarının ikna mekanizmalarını çözümleyen bir bilginin tam anlamıyla onurlu konumunu düşünelim. Ahlaksal amaçlar yönünden, böyle bir **bilginin** varlığı şüphe götürmez. Ama araştırmasının sonuçlarını bastırıldığında, kitle araçları bunları edinebilir. Bundan dolayı, ikna gücünün gizli yordamlarının eleştirel tanımları, bu mutlak yordamların uygulanmasına bedava katkılar durumuna gelebilir.

Bu sorun her bilimdalı için geçerlidir. Bir kimyacı çok iyi bilir ki, eğer oryantal zehirlerin kullanımıyla ilgili bir makale yazsa, bir katil bu bilgiyi kullanabilir. Ama o, bunu kendi yazdığından bağımsız olarak varolan bir şeyin tanımı olarak varsayar. Tam tersine, toplumsal bilimler dünyasında, bilgin sürekli olarak yalnızca tanımını yaptığı için bir görüngüyü alevleyeceği korkusuyla tedirgin olur.

5. Üniversite Kitle Araçları için İşgücü hazırlıyor
Dünyanın her yerinde, gazeteler, televizyon şebekeler ağı ve basımevlerinin standartlarına uygun çalışma yöntemlerini öğreten okullar, üniversiteler vardır. İlkesel olarak, bunda garip hiçbirşey yoktur, nasıl ki üniversitede avukat, hekim olmak öğretiliyorsa.

Ama bu son meslekler, eğitimi veren okullarla birlikte ortaya çıktı. Bu okullar aynı anda oluş ve nasıl olunacağını, işlemsel uygulama ve ahlak bilgisi (deontoloji), kan alma ve Hipokrat Yeminini aynı anda öğretiyor. Buna karşın gazeteler, reklamcılık, sinema ve televizyon bunların ülküsel

*Yıldızlar dizgesi hem hergün
televizyonlarda arsızca gördüklerimizi,
hem de emekli olmuş, kenara çekilmiş
olanları haberlere dönüştürmeyi başarır.
Yalnızca her yıl yeni kitap yayınlayanlar
değil, ve hatta daha çok hiçbir zaman
birşey yayınlamamış olanlar haber
konusudur. Bazı bilginler vardır ki
sessizliklerini duyururlar ve eğer
başaramazlarsa, iyi bir muhabir bunu
gerçekleştirebilir. Hayatları boyunca birtek
satıryazmamış olanları bile ünlü kılmakta
ustalaşmış basımevleri vardır. En şanslı
olanların da, ölümlerinden sonraya birlek
elyazması bile bırakmayanlar olduğu
söylenir.*

(ideal) koşullarını belirleyecek okullardan önce doğdular. Böylece aynı üniversitenin çatısı altında iletişim teknolojileri bölümü, siyaset bilimi ya da felsefe bölümünün ahlaksal belirsizlik olarak eleştirdiği uygulamanın eğitimini vererek bir paradoks oluşturuyor.

Üniversitenin bu çoğulcu bakışaçılarıyla yaşayabileceği düşünülebilir. Gerçi ne yazık ki bunun olduğu yerde, görüşaçılarının tümleştirildiğine ilişkin hiçbir örnek yoktur. İletişim öğrencileri nasıl çağdaş ölçütlere uygun gazeteci olunacağını öğrenirken, felsefe öğrencileri gazeteciliğin, gerçeği arama ödevinin saptırılması şeklinde nasıl eleştirileceğini öğreniyorlar. Akademik kurumlarda her iki bakış açısı soyluca varolabilir, ama iki düşünce çizgisi, birbirlerini yaşamları boyunca gözardı edecek iki farklı vatandaşlar ve ustalıklı bireyler sınıfını etkileyecektir.

6. Üniversite Kitle Araçlarını Kullanabilir

Birçok temsilcisi görmezlikten gelmeye ısrar etse de, üniversite, kitle araçlarını gerek iyi, gerekse kötü amaçlar için kullanır.

6.1 Üniversite tarafından bir zamanlar çözülmüş bazı öğretici işlevler şimdilerde kitle araçlarıncı çözülüyor. Bir zamanlar öğretmenler yazılı ve basılı eğitim araçlarını sağlarken, bunlar artık mükemmel şekilde ve uygun ekonomik koşullarda kültür endüstrisi tarafından üretilmektedir.

Bazı bilgiler okullarca iletilirken, artık doğrudan kitle araçlarıncı iletiliyorlar. Örneğin bir zamanlar Kamboçya'nın başkentini ya da Maldiv adalarının yerini okulların öğretmesi beklenirken, bugün bu bilgiler doğrudan gazeteler ve televizyonla yayılıyor. Bu hiçbir şekilde demek değildir ki okullar artık güncel bilgiyi öğretme görevinde daha az yer alacaklar. Kitle araçları bu bilgileri denetimsiz ve eleştirisiz bir yolla verdiği için okulların her zaman bunları denetleyip düzeltmesi gereklidir. Kurumsal eğitim düzeyinde, bugün üniversite temel bilgileri iletmek yerine, bunların kitle araçlarıncı iletilmesini eleştirme durumunda olmalıdır.

Temel metinlerin ekonomik sürümlerinin bulunabilmesinin kolaylığı, öğrenciye çoklu bilgi fırsatını ve profesörün düşünce çizgisini eleştirip tartışabilecek birkaç kaynağı el altında bulundurabilmesini sağlamaktadır. Ama bu da panik yaratacak bir neden olabilir. Artık profesör bilgisizliğini saklayamayacak ve kültür endüstrisinin pazarladığı tüm metinlere hazır olması beklenecektir.

Birçok şeyin yanı sıra, bilinmeli ki gelecek on yıl boyunca araştırma konularının saptanması, basımcıların seçimleri ve yayımladıkları metinlerden etkilenecektir.

Bu seçimlerin basın danışmanlarıyla birlikte, üniversite profesörlerinin danışmanlığında gerçekleştirildiği bir başka olgudur. Yine de böyle bir görüngünün yansımaları da hafife alınmamalıdır: bir takım dış etkenlerle, bazı meslektaşlarının seçimlerini etkileyerek özgün gayretlerden kaçınmalarını heveslendirmektedirler.

6.2 Üniversite, kitle araçlarını, etki alanını genişletmekte yararlanacağı bir yöntem (araç) olarak kullanmaya karar verebilir. Yaşlı ve çalışan öğrenciler için bir araç olan Açık Üniversite'nin başarılı deneyleri, basılı ders notları, teypleri ve videolarının düzenlenmesiyle, bir kitle üniversitesi devresinin nasıl kurulabileceğini göstermektedir. Ama bu durumda bile, olasılıkların aşırılığı ürkütücü sonuçlanabilir. Kitle araçları öncel olarak kültürel (ekinsel) bilgi çemberinin dışında tutulanlara erişmenin zorunlu yolu olsa da, doğrudan öğretici ilişkilerin, yüzyüze konuşmaların yerine geçemez. Eğer üniversite kalabalıksa ve bir öğretmeni dinlemek için bin öğrenci oturacak yer bulamıyorsa, en iyi çözüm video kayıt değil, üç öğretmenle üç sınıf daha bulmaktır.

1968 olaylarıyla ilgili olarak, tarihsel gereklilik nedeniyle her durumda gerçekleşecek olsa da, daha küçük ölçekteki birtakım 1968 tekrarlamaları başka şekillerde yorumlanmalıdır. Bunların çıkışı genellikle, kitle araçlarının öğrencilere aktardığı imgelen öğrenci gruplarının kopyalama girişimleridir. Che Guevara yaptığı işe inanan ve inançlarının bedelini ödemiş bir adamdı. Buna karşın, daha az inanmış ve hatta neredeyse anında pişman olmaya eğilimli birtakım gençlerce karikatür sınırlarında tıpkıbasılan Che imgesi, kitle araçlarının bir ürünüydü.

6.3 Bilmezlikten geliyor olabiliriz ama, üniversite kurumları kitle araçlarını okullar ve akımlar arasındaki çatışma dönemlerinde baskı aracı olarak kullanmaktadır. Gazetelerde yürütülen bilimsel tartışmalar bu yüzyılda pek de garipsenmemektedir. Ama, kesinlikle yeni olan, televizyonlardaki tartışmalarla, örneğin nükleer enerjinin kullanımı ya da reddine yönelik, önemli bilimsel politikaların belirlenmesinde kararları etkilemektedir.

7. Kitle Araçları Üniversite Yaşamını Etkiliyor
Kitle Araçları üniversiteyi de yıldız dizgesine [süperstarlar, megastarlar, gigastarlar..] bağladığından beri, bir bilginin ünü gerçekten düşüncelerine mi yoksa televizyon ve parlak dergilerin yarattığı imgelerine mi bağlıdır diye sorar olduk kendimize. Dizge öylesine güçlüdür ki, yalnızca ortalıktaki insanları değil kaçanları da içine katar.

Yıldızlar dizgesi hem hergün televizyonlarda arsızca gördüklerimizi, hem de emekli olmuş, kenara çekilmiş olanları haberlere dönüştürmeyi başarır. Yalnızca her yıl yeni kitap yayınlayanlar değil, ve hatta daha çok hiçbir zaman birşey yayınlamamış olanlar haber konusudur. Bazı bilginler vardır ki sessizliklerini duyururlar ve eğer başaramazlarsa, iyi bir muhabir bunu gerçekleştirebilir. Hayatları boyunca birtek satır yazmamış olanları bile ünlü kılmakta ustalaşmış basımevleri vardır. En şanslı olanların da, ölümlerinden sonraya birtek elyazması bile bırakmayanlar olduğu söylenir.

Bir bu kadar utandırıcı olanı, kitle araçlarının öğrenciler üzerindeki etkisidir. 1908'deki öğrenci direnişleri, kitle araçlarının katılımıyla hemen eş zamanlı olarak değişik ülkelerde, benzer şekillerde olayları alevlendirdi. Ama 1968 olaylarıyla ilgili olarak, tarihsel gereklilik nedeniyle her durumda gerçekleşecek olsa da, daha küçük ölçekteki birtakım 1968 tekrarlamaları başka şekillerde yorumlanmalıdır. Bunların çıkışı genellikle, kitle araçlarının öğrencilere aktardığı imgeleri öğrenci gruplarının kopyalama girişimleridir.

Che Guevara yaptığı işe inanan ve inançlarının bedelini ödemiş bir adamdı. Buna karşın, daha az inanmış ve hatta neredeyse anında pişman olmaya eğilimli birtakım gençlerce karikatür sınırlarında tıpkıbasılan Che imgesi, kitle araçlarının bir ürünüydü.

Son olarak, kitle araçlarının üniversite yaşamına göz kulak olma eğilimi vardır. Bir araştırma bildirisi kapılır ve bir buluşun açıklaması, tedbirli bir deney çalışması, her derde deva evrensel bir başarı olarak sunulur. Söylemeye gerek yok ama, ciddi bir bilgin böylesi etkileyici gösterilerden kaçınmaya çalışacaktır. Ama her durumda, kaçmaya çalıştıkça, kitle araçları çemberini gözardı ettikçe bu dizgenin kurbanı olacaktır.

8. Bilimsel Bilginin Patlaması

Gerçekten basılmasından, hatta hiçkimsenin basmak istememesinden birkaç yıl önce ön baskı hazırlanmasının, bilgisayar baskılarının, ve kablo iletimiyle çalışmaların aktarılmasının basımların kolaylaşması, hiçkimsenin görmezlikten gelemeyeceği bir şekilde bilimsel iletişime bir engel olmaya başlamıştır. Erişilebilir bilimsel ürünlerdeki bu üssel artış, dramatik bir şekilde bilginin bölünmesine neden oluyor. Bir bilgin hergün kendi araştırmasına ilişkin yüzlerce sayfa belge alırsa, hiç şüphesiz ki başka alanlardaki tüm araştırmalardan bihaber olacaktır.

Ne yazık ki artık bilginin kendi özel alanındaki gelişmeleri bile izlemesi olası değildir. Bunun ardından gelen, özetçelerin üretilmesi ve tüketilmesidir. Özetçe, bir başkasının yorumlayıp süzdüğü bir metindir. Yani bilgin in ilk ödevi/hakkı olan etkinliklerden bir metni okuma, yorumlama ve özgürce yargılama, gazeteci ya da özetçe düzenleyicisine aktarılmıştır.

Özetçeler diktatörlüğünün yanına, herhangi bir konuda, bilgi şebekelerinden edinilebilen tüm kaynakçalar tehlikesini yerleştiriyorum. Bir kaynakça adını adım ve acılarla toplanmalıdır. Tüm bir kaynakça beş para etmez, çünkü başvuru amacıyla kullanılamaz. Bir tuşa basarak seçtiği konuda onbinlerce başlıktan oluşan bir kaynakçayı elde eden bilgin değil önerilen kitapları, kaynakçayı bile okuyamayacaktır.

Son yıllardaki birçok yayınlarda, araştırmaları sürdüren lokomotif ülkelerde yapılan yayınlarda krizin izleri görünmektedir. Şimdiden, hiçbir kaynakça on yıldan eski başlıkları kapsamıyor. Bu ölçüt sürekli değişim sürecindeki bazı teknolojiler için geçerli olsa da, doğası gereği birikimsel olan insan bilimlerindeki araştırmacılarda kaygı uyandırıyor.

7. Kitle Araçlarının İntiharı

Kitle araçları ürünleri sağaltılamaz bir hastalık tehdidi altında: fiziksel desteklerinin yokolabilmesi (perishment?). Yalnızca video teyp, manyetik diskteki kayıt, ya da fotokopi sayfası değil, bilgi yaymanın ana aracı olan kitap da yokoluyor. Parşömeden odun kağıdına geçtiğimizden buyana basılan tüm kitaplar, yetmiş yıllık bir dönemde toz olmaya mahkumdur. Kitle araçları, yazarlarını yitirmiş kitapları da yayınlama ve dağıtmayı da sağlamıştır. Bu trajik sorunla baş etmek için önerilen tüm yöntemler (mikrofilm, asitsiz kağıda tekrar basım, eldeki kitaplara kimyasal işlemler), kültürümüzün tanıklarından ancak bir kısmını kurtarabilecektir.

Gelecek dönemlerde, üniversitenin tarihsel sorumluluklarından birisi, belki de hangi kitapların bu ayrıcalıklı işlemlerden ve bakımdan yararlanacağını belirlemek olacaktır. Dilerim ki, hayatım boyunca bu tür kararlar vermek zorunda olan bir komiteye üye olmam istenmez.

10. Sonuçlar

Üniversite ve kitle araçları arasındaki ilişkilerin ahlaksallıklarını tüketmiş değilim. Herşeyin yalnızca yalan olduğunu söyleyen birinin, iyi tanımlanmamış ve ızdırap dolu durumunu imgelediğimin farkındayım, ve herkesin kendi kararsız dengelerinin sorumluluğunu yüklenmesi gerektiğinin.

Araştırmaların fildişi kulelerinde kitle araçlarının varlığını büyütmenin bir anlamı yok. Bunların

koşullama etkilerini de dikkate alıp, olanaklarını kullanmalıdır. Gerektiğinde, öğretici açıdan bakıldığında, güzel bir televizyon programının sıkıcı, bol tekrarlı ve uyuşturucu bir akademik dersten daha yararlı olduğunu kabullenecek hoşgörüyü göstermeliyiz.

Son olarak, Tanrı'ya şükür, üniversitenin az ya da çok, kitle araçlarının kısır etkilerine, onların zayıflıklarını kullanarak direnecek gücü olduğu anımsanmalıdır.

Bir çelişki gibi görünse de, (eğer olası olmayan, bilgi içeriyorsa) kitle araçları olguların yorumu ve kavramlar açısından olmasa da, olgular açısından bilgi içerebilirler. Kitle araçları bize şunun bunun öldüğünü, bir uçağın düştüğünü, doların değer yitirdiğini, ya da politik bir krizin başladığını söylediği durumlarda bile bu bilgilerin gerçekten beklenmedik şeyler olduklarından şüphe duyuyorum. Bir örnek vermek gerekirse, kitle araçları toplumbilimcilerin kırk yıl önce söyledikleri ve artık geçerli olmayan bir imgeler uygarlığına geçtiğimizi şimdi keşfedenlerdir. Bilgisayarın yeni uygarlığı alfabetik olandır ve Gutenberg'in Gökadası'na geri dönmekteyiz. Kitle araçlarıysa bunu söyleyemez, çünkü hiçkimse inanmayacaktır. İnsanlar, bir imgeler çağında yaşadığımızı alılabilmek için çok zorluklarla yüzleşti ve böylesi güç koşullarda edinilmiş bir klişeyi kolaylıkla bırakabilmeleri beklenemez.

Kitle araçları belli bir laboratuvarı, özgül bir parçacık üzerinde çalışıldığını bilse de olayın uygun bir yorumunu veremeyecektir. Olgular alanında, kitle araçları şu anda neler olduğunu söylese de, yorumlar alanında söyledikleri yirmi yıl önceki beklentiler olacaktır.

İşte bu yirmi yıllık aralığı, üniversitenin ürettiği kültür dolduruyor. İnanıyorum ki, öğrenciler henüz kitle araçlarının ulaşamadığı birtakım tartışmalar bulacakları için dersliklerimize gelmeyi sürdüreceklerdir. Bunlara eriştiklerinde artık üniversitede başka şeyler tartışılıyor ya da tartışılmak zorunda olacak.

Eğer bu aralığı korumayı başarısak bir rolümüz, değerli bir rolümüz olmaya devam edecek.

Çevirenin/Üzülenin Son Sözü

*Silahlar gördüm
namlusu akla çevrilmiş sahra toprakları
mürekkebin utandığını gördüm basılı kağıtlarda
PROPAGANDA, İsmet Özel*

Eco'nun tanımını yapıp ilişkilerini sınıflandırdığı bu dizge insanı derde sürükleyecek cinsten. Ne olacak bu üniversitenin hali diye hayıflanırken birden kendinize geliyorsunuz: Hangi üniversite? Ülkemizde sorun mu kalmadı da elalemin üniversitesi ile kitle araçlarının ilişkisine yanalım?

Üniversite Türkiye'de toplumsal bir organa karşılık gelmiyor. Tüm zorlamalar, yapay tanımlamalar üniversiteyi 'o yere' oturtamıyor. Üniversite bizim için 'olayların çıktığı yer'dir. 'İyi hastane'dir, Liseden sonra gidilmesi gereken 'okul'dur. Ve bunlar hemen herkes için böyledir. Kitle iletişim araçlarımız daha 'batılı', daha çok yakalayabiliyor güncel olanı. Üstelik dünyaya bile örnek olabiliyor. Ansiklopedi savaşları, milyarlık lotaryalar, gizli ihaleler, iletişim tekelleşmesi, talk showlar, reality showlar, Brezilya dizileri, ve hatta toplumsal uzlaşma platformları, politika yönlendiren yazarları/sunucu konuşmacıları ve mükemmel çok kişilikli yazarları: ihale takipçisi, halk dostu, yalaka, savaşçı, barışçı, işkenceci, insan hakları savunucusu... Bu özellikleriyle kitle iletişim araçlarımız toplumsal şizofreniye hem destek veriyor hem hızla geliyor (her yönde) hem de toplumun ciddi bir organı olma yolunda ilerliyor (Hani burnumuzu hiç beğenmeyi; nezle oluruz, tipi bozuktur, yağlı ve sivilcelidir ama yine de güzel ve pis kokuları alırsız ya öyle bir organ).

Kitle iletişim araçlarının itici gücü nereden bakılırsa bakılsın insan, insan beyni. Gerek geliştirilen İletişim teknolojileri, gerekse üretilen sunulan bilgi açısından. Ve kitle iletişim araçlarımız yokluğu açıkça hissedilmese de bir eksiklik, bir ilişkisizlik bunalımında. Her durumda bilginin üretiminde ve sunulmasında bir kaynağa ve karşıtlığa gereksinimi var ki evrilebilsin, olgunlaşsın, tamamlanabilsin. İşte o eksik, düşünen insandır. Toplumun desteği ile, sevgisiyle, düşmanlığıyla yaşayan bilgi ve özgün tasarımlar üreten insan. Yani batılı anlamda akademisyenler ve üniversitedir, kitle iletişim araçlarının yoksun olduğu. Bu boşluk uzun bir zamandır 'Fransız Profesör'ün soğan, sarımsak, zakkum ve hava kirliliğinin sağlığımıza etkilerini açıklamaya;

Amerika'da genellikle NASA'da çalışan Türk mühendisin atom bombası, roket, uçan daire tasarımlarıyla, Harvard'da Türkoloji profesörünün Ermeni soykırımı iddialarına karşı çıkan çalışmalarıyla doldurulmaya çalışıldı*. Hâlâ da öyle. İlk Türk uydusu uzayda diye bayram yapmaya çalışan kitle iletişim araçlarımız bunun anlamıyla ilgili Fransız, İngiliz, Alman bilimcilerinin fikirlerini aktarıyor ve öyle görünüyor ki Türkler'in bu Türk uydusuna en büyük katkısı bir daha düşmesin diye ikincisinde kurban adamayı öncesinden kurgulamak. Hiç bir Türk akademisyenine danışılmıyor 'neden nasıl oluyor' diye. Sorulsa da alınacak yanıt çok ilginç olmasa gerek. En fazla gazeteciye ayıp olmasın diye bir yabancı haber dergisinden yarım yamalak aktarılan özet olacaktır.

Kendi adıma, Umberto Eco'nun tanımladığı bu sorunları tatmak güzel olurdu diye düşünüyorum. Bu bir dünya seçiminin -batı dünyası- dileği. Demek istediğim bu sorunların varlığı değil güzel olan. Ama eğer üniversitemiz olsaydı, özgün araştırmalar yapabileseydik, akademisyenlerimiz bilemediniz 70 yılda solacak dergilerdeki uyduruk makaleler yerine yüzyıllarca sönmeyecek düşüncelerin tasarımların peşinde koşsaydı, düşünce kalıtımına inanıp bunu soylastırsalar, gençleri çocukları heveslendirebilselerdi bizim de benzer sorunlarımız olurdu. Ve bazılarımız, üniversitenin yanında hüzünlenmek yerine aşkla savaşırlandı.

adnan kurt, 9 kasım 94

*Egedeki ilk ticaret gemisi batığını George Bass çıkarıyor, Türk dili grameri Almanca aslından çevriliyor, Türk hemşirelerinin anası Florence Nightingale, Türkiye şehir planlamalarını hâlâ yabancı mimarlara ihale ediyor.

ÜÇ BACAKLILAR

ergun kocabıyık

I. Üç Bacaklı Kadın:

İçerisi daha çok eski bir İstanbul evini andırıyordu. Salon yeterince aydınlık olmadığından eşyaları seçemiyordum. Ancak sol tarafımdaki kapı aralığından gelen ışıklı belli belirsiz boş bir koltuk ve yanında bir komidin hatırlıyorum. Komidinin üzerinde özenle yerleştirilmiş bazı eşyalar vardı. En göze batanı da siyah elbiseli, uzun siyah saçlı oyuncak bir bebektir. Sırtı duvara gelecek şekilde oturtulmuş, elleri yukarı doğru uzanmış öylece duruyordu. Salonda benden başka kimse yoktu. Sadece aydınlık koridordan gelen bazı sesler duuyordum. Bir işin yapılması için gerekli olan seslerdi bunlar.

Orada ne aradığımı pek anımsamıyorum; belki koridorda yapılmakta olan işin çalışanlarından biriydim. İlk dışardan gelen seslerin arasında işittim sesini: "Yakında uzun bir bakım isteyeceğim bizimkilerden". Konuşabildiğini fark edince ona doğru yürümeye başladım. Beni ne şaşırtmış ne de korkutmuştu. Bu dostane sese doğru iyice yaklaştım. Kendimden ummadığım bir cesaretle koltukaltlarından kavrayıp kaldırdım. Göründüğünden çok daha ağırdı ve eteğinin altından sarkan üç bacağı vardı. Üç kısa beyaz çorap ve üç siyah rügan ayakkabı.

Bakışlarından mutsuz olduğu anlaşılıyordu. Saklanılan bir gizi ortaya çıkarıp bütün planları bozduğum duygusuyla onu teselli edip kendimi affettirmeye çalışıyordum: "Sen aslında iki bacaklısın. Gerçekten, hiç üç bacaklı gibi değilsin...". Sanki bu sözlerimle biraz daha büyümüş ve kollarımı dolduran küçük bir kadın olmuştu. Onu öptüm. Soğuk plastik bedenine karşın ne kadar da sıcak ve ıslak bir öpüştü. Siyah saçlarını savurmuş, hiç de üç bacaklı bir kadından beklenmeyen kararlı gülümseyişiyle, "Seni bir daha böyle sakallı görmeyeyim tamam mı?" demişti. Nedenini bilmeden söz vermiştim ona; sakallarımı en kısa zamanda kestirecektim. Fakat ona sözümü tuttuğumu gösteremedim. Ne gittiğim o evde ne de başka bir yerde bir daha hiç üç bacaklı kadını görmedim.

II. Üç Bacaklı Dağ Gorili:

Burası açık bir hayvanat bahçesiydi. Hayvanlar bir kafeste değil de her tür için ayrılmış özel bölgelerde yaşıyorlardı. Biz kurumuş dikenlerle çevrili bir patikada ilerliyorduk. Hayvanların yaşadığı bölgeler birbirlerinden birkaç kilometre uzaklıkta bulunuyordu. Sessiz olmaya özen göstermemiz istenmişti. Kendi hışırtılarımızdan ürkerek yürüyorduk.

Gittiğimiz her bölgede hayvanlar üzerine bir isteksizlik ve bezginlik göze çarpıyordu. Fotoğraflarını çekerken bile varlığımızdan habersizlermiş gibi davranıyorlardı.

Fakat hayvanların bu hantal ve zararsız görünümüne aldanmamak gerekiyor. Çünkü çoğu kez bir anda, size saldırmalarına neyin yol açtığınızı anlamadan kendinizi yaralanmış buluyorsunuz. Bezlere dağıtılan broşürde dikkatsizlikleri yüzünden ciddi biçimlerde yaralanmış kişilerden söz ediliyor. Sanırım ziyaretçilerin bu konudaki aldırmaçlıkları yüzünden broşüre ürkütücü fotoğraflar da eklenmiş. Bunlardan birisi bacakları bir aslan tarafından koparılmış yaşlı bir adamın ürpertici bir fotoğrafı. Bazen karşımıza çıkan bu fotoğraf benzeri şeyler yüzünden korkuya kapılıp geri dönmek isteyenler oluyor ama bana sorarsanız bu tür örnekleri fazla abartmamak gerek, çünkü çoğunlukla herşey yolunda gidiyor.

Uzun bir yürüyüşten sonra çok merak ettiğim gorillerin yaşadığı bölgeye ulaştık. Sol tarafımda yükselen bir kayanın tepesinde oturan gorile baktım. Görevliler bunun nesli tükenmekte olan bir dağ gorili olduğunu söylediler. Ayrıca fotoğraflarının çekilmesinden hoşlanmayan gorilleri kızdırmamak için kameralarımızı da kullanmamalıydık. Bakıcısı olduğu anlaşılan üniformalı bir adam elindeki çim makasına benzer büyük bir makasla gorilin kışındaki kılları buduyordu. Bu işlem önce gruptaki herkesi rahatsız etti ama bakıcıdan bunun gorilin olağan temizlik işlerinden birisi olduğunu öğrendik. Fakat işin daha

ilginç olan yanı gorilin sağ kalçasına yapışık üçüncü bir bacağının daha olmasıydı. Bu bacak bizim yirmi yaş dişlerimiz gibi işlevini yitirmiş, diğer iki bacağına göre küçük, neredeyse tüysüz bir organdı. Gorilin çıkardığı homurtular ve kendi kendine söylenmeleri hep bu küçük ve istemli olarak hareket ettiremediği bacağı hakkındaydı. Öyle ki arada izleyicilere dönerek, "Altıncı parmaktan da berbat birşey bu! Allah kahretsin!" diye bağırarak öfkesini dile getiriyordu. Görevli işini tamamladığında goril biraz sakinleşmişti. Traş edilmiş kıcını incelemeye çalıştı. Önce başını kıcına doğru eğdi ama yeterince esnek bir vücudu olmadığı için olup biteni eliyle anlamaya çalıştı. Kıcında gezdirdiği elini birkaç kez ağzına götürüp parmak uçlarını ürkekçe yaladı. Yüzünde anlayamadığı, yabancı olduğu bir tadı duyumsamanın şaşkınlığı görülüyordu.

AQUAFOBİ

mehmet açar

O rutubetli şehirde bir rüya tarikatı olduğunu yıllar önce yaptığım bir otobüs yolculuğunda söylemişlerdi bana. Otobüs sabaha karşı şehrin ana caddesinden geçip gidiyordu ve ben daha önce hiç görmediğim şehir üzerine tuhaf düşüncelere dalıp gitmiştim. Yanımda oturan orta yaşlı adamın kendi kendine şöyle mırıldandığını duydum. "Bu şehirde bir rüya tarikatı olduğunu söylemişlerdi". Sonra uykulu kısıp gözleriyle bu tarikata girip bir daha evine geri dönmeyen bir adamın hikayesini anlatmıştı. Issız bozkırda günün ilk ışıklarına doğru hızla ilerleyen otobüsün içinde dinlediklerimi asla unutamayacağımı tahmin edemezdim.

Yıllar sonra o rutubetli şehire geri döndüğümde, yıllar önceki o hayalperest on sekizlik delikanlıyla aramda ışık yılları kadar mesafe vardı. Hayallerimi ertelemekten yorgun düşmüştüm ve can çekişen bir evliliğin son demlerini yaşıyordum. Rutubetli şehire bu kez kırk derecelik bir sıcaklığın ortalığı kasıp kavurduğu bir yaz öğlesinde varmıştık. Dört kişiydik, bayiler toplantısında gösterilmek üzere bir fabrika tanıtım filmi çekecektik. Sıkıcı bir işti, bir an önce çekip bitirmek istiyorduk. Fakat geldiğimiz ikinci günü kameramız ciddi bir arıza yapmış ve kameraman ile asistanı geriye dönmek zorunda kalmıştı.

Beklemekle geçen üçüncü günün akşamı, yemekten sonra تنها sokaklarda dolaşmaya çıkmış ama havanın beni boğduğunu hissedip hemen geri dönmüştüm. Tek bir yaprak dahi kımıldamıyor, şehrin bütün caddelerinden, sokaklarından, duvarlarından dalga dalga sıcak yayılıyordu. Rutubet havanın her damlasına nüfuz etmişti. Ortalık buram buram göl kokuyordu. Oteldeki garson anlatmıştı, bu şehirde yaşayanlar geceleri ya göl kenarına gidip geç vakitlere kadar oturuyorlar ya da taş evlerinin serinliğine bırakıyorlardı kendilerini. Benimse aklıma bir tek şey geliyordu. Oteldeki odama kapanıp uykum gelene kadar içmek.

Otele geri döndüğümde asistanımı lobideki bir koltuğa tarifsiz bir huzurla yayılmış dergi

karıştırırken buldum. Yirmi yaşlarında bir sinema öğrencisiydi ve onu pek iyi tanıımıyordum, ilk kez birlikte çalışıyorduk. Ona, benimle içip içemeyeceğini sordum. Dalıp gittiği dünyadan çıkmak için kendini hiç zorlamadan ve bakışlarını derginin sayfalarından hiç kaldırmadan, "Ben erkenden yatıp uyumayı düşünüyorum" dedi. Sonra gözlerimin içine bakarak sakın sakın, sanki çok sıradan bir şey anlatmış gibi bana hikayesini anlattı. Yaklaşık elli yıl önce dedesi bu şehirde öğretmenlik yaparken bir rüya tarikatı olduğunu duyar ama bir türlü bu tarikatten kimseyle karşılaşamazmış. Yüzyıllardır gizli kalabilmeyi becermiş tarikatı şehirde yaşayan herkes bilir ama kimse nerede olduğunu, nasıl ulaşılacağını bilmezmiş. Zaten tarikatın varolduğunu kanıtlamanın hiçbir yolu yokmuş. Asistanımın dedesi, tarikatın asla varolmadığına ve sadece mahalli bir efsane, boş bir inanç olduğuna karar verdikten birkaç yıl sonra, tatilini geçirmek üzere şehre gelen ve yurtdışında felsefe okumuş genç bir akademisyen ona, "Bu şehirde uykuya dalan ve rüya gören herkes tarikatın doğal mensubudur artık" demiş ve şöyle devam etmiş. "Tarikat varlığını insanların rüyasında sürdürür. Onu cismani dünyada aramanın hiçbir işe yaramayacağını herkes bilse de kimse varlığını inkar edemez, çünkü sonuç olarak gerçekten de bir tarikat vardır ortada." Bu sözler üzerine dedesi, bu şehirde yaşamaya başladığından beri rüyalarında tarikatla hiç karşılaşmadığını söylemiş. Felsefeci gülümseyerek şöyle cevaplamış onu. "Tarikatla karşılaşılmaz, onlar herkesle hak ettiği ilişkiyi kurarlar. Bu şehirde uyuduğun andan itibaren ruhun tarikata aittir. Başkalarına hangi rüyayı anlatacağına, hangi rüyayı ebediyete kadar şuur dışında saklayacaklarına onlar karar verirler. Zaten uykuyu hak etmeyecek kadar cismani aleme bağlı olanlara rüya alemini asla bahşetmezler."

Felsefecinin anlattıklarından hiç etkilenmeyen asistanımın dedesi önüne gelen herkese Rüya Tarikatı'nın bir boş inanç olduğunu, kendisinin bu şehre geldi geleli tek bir rüya dahi göremediğini anlatmaya devam etmiş. Temsil ettiği devletin

menfaatleri uğruna böyle davrandığını söyleyecekmiş yaşlılığında. Gerçi rüyalara gömülü bu tarikatın temsil ettiği devlete hiçbir zararı olmadığını çok iyi biliyormuş ama dönem ülkede aklın hakimiyetini kurma dönemiymiş, O da bir öğretmen olduğundan Tarikat'a karşı mücadele etmeyi bir görev bilmiş. Başkentten ilim adamları getirtip rüyalar üzerine konferanslar düzenlemiş, devletin imkanlarıyla kitapçıklar bastırmış ve her gece şehrin kahvelerinde dolaşıp insanlara Tarikat'ın asla varolmadığını anlatmaya çalışmış. Fakat şehir meydanında bir toplantı düzenlemek isteyince, başkentteki yetkililer genç öğretmenin ruhi bunalım geçirdiğine kanaat getirip onu başka bir kente tayin etmeye karar vermişler. Bu karar üzerine gururu kınlan genç öğretmen günlerce utancından dışarı çıkamamış ve bürokratik tayin işlemleri bitene kadar yapayalnız bir hayat sürmüş, işte tam da o günlerde eskisine oranla daha fazla uyumaya ve rüya görmeye başlamış. Yıllar sonra torununa anlattığı bu hikayeyi şu cümlelerle bitirmiş. "Tarikat tam da ona ihtiyacım olduğu bir vakitte ortaya çıkıp beni bir ana şefkatiyle sarıp sarmalamıştı. Masumlüğümü anlayıp bana bir ceza bile vermemiş, tam aksine tümüyle bağışlamış, uykunun ve rüya aleminin değerini anladıkça beni yeniden hayata ikram etmişti. O şehirde bir Rüya Tarikatı olduğunu, şehri terk ettikten yıllar sonra, orada ömrümün en güzel rüyalarını görmüş olduğumu anlayınca kabullenebildim."

Asistanım, dedesinin hikayesini bitirdikten sonra, "iki gecedir tek bir rüya dahi göremedim. Ya siz!" dedi. "Ben de görmedim" diye kısaca cevapladım. Ona, yıllar önce henüz onun yaşında bir sinema öğrencisiyken, uykunun ve rüyaların bende ciddi bir saplantı haline geldiğini, aylarca rüya alemini keşfetmek için kendi üzerimde yıpratıcı deneyler yaptığımı, sonunda aklımı kaybetme noktasına geldiğimi ve o sürecin nihayetinde rüyaların hiçbir önemi olmadığına inandığımı anlatmadım.* Sadece sustum.

Herşeyi anlamışcasına susan ve yeniden elindeki dergiye gömülen asistanıma tek bir şey dahi söylemeden resepsiyondan anahtarımı aldığımı, odama çıktığımı, telefonumun fişini çektiğimi, çırılçıplak soyduğumu ve bembeyaz, sakız kokulu çarşaflara kendimi bıraktığımı hatırlıyorum...

* Hayalet Gemi'nin 12. Seferkideki Aklın Kısa Süreli Kaybı adlı macera.

Gece mavisinin sarı bir grinin hakimiyeti altında titreyip buğulandığı ılık bir akşamüstüydü... Gölle doğru inen patikada durmuş, karşı yakada kaynağı belirsiz bir ışıqla kızıla kesmiş ağaçları seyrediyordum. Sonra hızla, düşmemeye çalışarak göle indim. Suyun usulca, beni tanımak istercesine ayaklarıma doğru yaklaştığını gördüm. Eğilip elimi uzattım, su incecik bir tabaka halinde parmaklarımdan başlayarak bütün bedenim üzerinde akmaya başladı, önce mavi, sonra yeşildi su. Kendi içinden gelen bir ışıqla parlıyordu. Sonra herşey karardı, su beni içine almıştı. O ılık hoş kokulu karanlıkta yüzüyordum... Göl beni yeniden toprak patikaya bıraktığında gökyüzünde sıcacık bir turuncu, deniz mavisinin içinde eriyordu... önce tek bir damla bütün ağırlığıyla omzumdan aşağı süzülüyor, sonra ılık bir yağmur olanca şiddetiyle başlıyordu. Gölün ve yağmurun kokusunu soluyarak çırılçıplak, ait olduğumu sandığım yere doğru koşuyordum...

Rüya zihin büyüklüğünde bir resimdir. Ana rahminde soluduğun kokunun, duyduğun seslerin de dahil olduğu bir büyük resim... Hafızanın her hücrelerinde saklı duran o edebi şimdiki zamanın içinde eriyip gittiğin imgeler, hatıralar, korkular, tutkular ve sırlar... Bir iç ev...

Rüya herşeydir, her anlama gelir, ama asla yazı değildir. Yazılamaz, anlatılamaz... Filmini çekemez, resmini yapamazsın. Başkalarıyla paylaşmaya çalıştığın rüyan değildir artık. Sen anlattıkça kararan o resim, hayalgücünle yeniden bir şekle ve ruha kavuşacak, unutmaya çalıştığın düşüncelerin, seslerin, görüntülerin hatıralarını silip temizleyecektir. Su varoluşun tüm acılarını her gece sen izin verdiğin müddetçe silecektir hafızandan..

Uyandım. Simsiyah bir geceydi... Su gibi terlemiştim... Altımdaki ve üstümdeki çarşaflar yağmur kokuyordu... Kalktım, mini bardan çıkardığım soğuk suyu kana kana içtim. Pencereyi açtım, şehir buram buram göl kokuyordu.

Ertesi sabah, asistanım kahvaltıda gece rüya görüp görmediğimi sordu. "Hayır" dedim, "Ya sen!"... "Ben de görmedim" dedi gülümseyerek... Restoranın penceresinden güneşin altında kavrulan şehire baktık... Rutubet şehrin üstüne ağır ağır çökmüştü. "Bence deden yanılıyor" dedim, "Burada Rüya Tarikatı yok, sadece rutubet var".

TANRININ NOT DEFTERİNDEN

nejat aksoy

Bu hikayeyi 1975 yılında yazmaya başladım ve kısa bir süre sonra böyle bir hikayenin bilim kurgu türünde bile fazla uçuk olduğunu düşünerek yazmayı bıraktım. Ancak geçen ondokuz yıl ne yazıktır ki hikayenin özünü oluşturan aracın veya benzerinin ve diğer teknik gelişimlerin çok kısa bir süre içerisinde yapılabileceğini gösterdi. Daha da kötüsü bu yıllar içerisinde artan bilgin ve ilerleyen yaşım tüm canlı ve cansızları ile dünyanın kötü bir sona doğru gittiği konusundaki görüşümü kuvvetlendirdi. Ben de sizleri olabilecek kötü şeyler konusunda uyararak biraz olsun vicdanımı rahatlatmak için hikayeyi dizi olarak tekrar düzenledim ve kendimi de bir yerlere gizledim.

1. BÖLÜM

Herşey planladığı gibi geliyordu. Geçen sayısız yıllar içinde yalnızca üç kez olağan dışı şeylerle karşılaşmıştı. İlk olay ile birlikte büyük bir çaba göstererek istemediği şeylerin olmasını engellemeyi öğrenmiş ve etkin bir kontrol sistemi kurulması için çalışmalara başlamıştı. Diğer olayların da katkısı ile sistem mükemmel bir duruma gelmişti. Bu mükemmellik önceleri ona büyük bir zevk vermişti. Herşeyin kontrolünde olması ise ayrı bir zevkti. Artık zamanının tümünü görevi için harcamıyor, büyük bir kısmını kendisi için kullanıyordu. Yeni oyunlar, eğlenceler buldu. Kısa bir sürede bunlardan sıkıldı. Zaten yaşamının hiçbir döneminde oyunlardan hoşlanmamıştı. Eğlence ise onun için bir süre sonra işkence haline geliyordu.

En çok zevk aldığı şeyleri yapması ise sakıncalıydı. Kurduğu kontrol sistemi bu sayede ayakta duruyordu. Başkalarına yasakladığı şeyleri kendisinin yapması pek doğru gelmiyordu. Tüm zamanını tekrar görevi için harcamaya karar verdi. Ama görevi için yapabileceği herşeyi yapmıştı. Sıkıntısı gitgide artıyordu. Büyük bir boşluk içindeydi. Yasaklarını çiğnemeye karar verdi. Aslında bu bir yasak çiğneme değildi, görevi için şimdi olmasa da ileri yıllarda gerekebilecek birşeyler bulabilirim diye düşünüyordu. Kişisel anılarının ardından eski uygarlıklar ile ilgili arşivleri inceleyecek, tarih, felsefe üzerinde araştırmalar

yapacaktı. Anıları için fazla zorlanmadı. Annesinin yüzü, babasının kahkahaları, kardeşlen, karısı, çocukları, dağlar, ağaçlar, yemekler ve sırasıyla herşeyi anımsıyor ve acıları, sıkıntıları, sevinçleri ile herşeyi sanki tekrar yaşıyordu. Beynindeki en ufak anı kırıntısına kadar herşeyi anımsadı ve tekrar yaşadı. Artık canı sıkılmıyordu, ama büyük bir rahatsızlık içindeydi. Eski yaşamını özleyiyor, sevdiği insanları tekrar görmek istiyordu. Bu isteğinin olanakları dışında olması onu kahrediyordu. Artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını hissediyordu. Görevi dışındaki tüm zamanını kendinden üstün olan şeyleri anlama ve yaşamın ne olduğu konusunda çalışmalar yaparak geçiriyordu. Kimliği, yaşamak ile yaşamamak arasındaki farkları, ölümü, sonsuzluğu çalışmak anıları ile başlayan acıları biraz olsun dindiriyordu.

Gençlik yıllarında da bu tür çalışmalar yapardı ve bundan büyük bir zevk duyardı. Günlük yaşamın kısılcından bu sayede biraz kurtulur ve kendince yaşamını daha anlamlı bir hale getirirdi. Üniversite yıllarında bu çalışmaların sonunda bir çözüme ulaşacağını sanırdı. Ona göre vahşetin, ilkelliğin, doğa yitiminin nedeni insanların düşünmemesi ve kendisi gibi olmamasındaydı. Üniversiteyi bitirmesiyle birlikte sevmediği, eleştirdiği insanlar ile birlikte çalışmak zorunda kalmıştı. Aptal, yeteneksiz olmalarına rağmen bir sürü insanın kendisinden daha iyi durumda olmasını

çekememeye başladı. Zaten artık kendince olgunlaşmıştı. Eski düşünceleri gençlik yüzündendi. Kendisi hiç bir sonuç alamadığı gibi bu sonuca biraz olsun yaklaşanı bile görmemişti. Artık değişmeli, adam olmalıydı. Çok kısa bir süre içinde oldukça iyi bir duruma gelmişti. Artık normal, zeki, yetenekli bir insandı.

Asırlar sonra şimdi çok farklı bir konumdaydı. Eskiden felsefe üzerine yalnızca birkaç kitap okumuş, birkaç ders almış ve yalnızca birkaç kişi ile tartışmıştı. Günlük olayları ise dersleri, işleri yüzünden sınırlı olarak izliyordu. Şimdi ise anında ulaşabileceği dokuz asırlık bir sürenin canlı sayılabilecek bir arşivine sahipti. Bir sonuca ulaşacağını ve görevi için bunun gerektiğini kendisini iyice inandırmıştı. Bunca yıldır anılarından ve kendinden uzak yaşamayı nasıl becerdiğini anlayamıyordu.

Bu çalışmayı yalnız başına yapmak istemiyordu. Bir insanın nasıl yaratıcı olabileceğini anıları ve arşivler sayesinde tekrar anlamıştı. Böyle birisi ile sürekli tartışmalı, beraber çalışmalıydı. Bu çalışma için en uygun kişiyi bulmakta zorlanmadı. Genetik yapısı mükemmel olan, çalışkan, yetenekli bir genç olan Cem ile çalışmalıydı. Cem'in genetik yapısı

yirmi kuşaktır başarı ile tekrarlanıyordu. Yani Cem yirmi kuşaktır aslında aynı insandı. Tabii ki o bunu bilmiyordu. Cem'in kontrol sistemine büyük katkıları olmuştu. Hemen hemen her kuşakta sisteme etkin bir katkı sağlamıştı. Zaten Cem bir hafta önceki buluşu ile bir ödülü hak etmişti. Ona ödül olarak arşivlerine sınırsız giriş hakkı vermeye karar verdi. Bu alışılmışın dışında birşeydi ama Cem'in bu armağanın değerini anlayabileceğini sanıyordu. Bu çalışmaları görevini kesinlikle aksatmamalı ve Cem ile arzuladığı çalışmasını Cem'e bile hissettirmemeliydi. Şimdiye kadar hiç bir kimseye gerçek kimliği ile görünmemiş yalnızca varlığını hissettirmişti. Değişik kimlikler ile insanların arasında yaşadığı zamanlar olmuştu. Hatta bir keresinde aynı anda ondokuz değişik kimlikte yaşamak zorunda kalmıştı. İnsanlar ile uğraşmak çok zordu. Kontrol sistemi başarılı bir duruma gelene kadar insanlarla direk ilişkisini sürdürmüştü. Uzun süredir buna gerek kalmamıştı ama şimdi Cem ile daha yakın olabilmek için ete, kemiğe tekrar bürünecekti. Tehlikeli bir maceraya girdiğinin farkındaydı ama iş iştten geçmişti.

VÜCUDUMUN DİĞER YARISINI ARIYORUM

e. ilhan mete

Ah uyku, ah güzel rüyalar, düşler, kurgular. Karanlık, ne tarafa baksan karanlık. Birşey görmediğin için hiçbirşeye de çarpmazsın. Elini uzattığında sadece istediğin şeyi tutarsın.

Nasıl ki kıvrandım seni isteyerek bütün gece, ama sabah oldu gene çıktım güne. Ruh ne isterse isteyebilir, asla sınır koyamam, ama etim, canım emreder hemen yaparım. Diyorum ki, bütün gündüzler sizin ve bütün geceler bedenimin.

İkisinin birleştiği an, belki de başımın döndüğü an. Ruhum nasıl da sarıp sarmalıyor beni. Ayaklarımın altına kadar ulaşıyor. Beni sarması hızıyla nasıl da kendimden geçiyorum. Ama tekrar hemen yere değişiyorum.

Dön kadın, dön. Durmadan kendi etrafında dön, başın dönsün. Bedenin yüzünden kaybetmedin mi aşkını, daha hızlı dön, sen de kaybet bedenini.

Nasıl ki hiçbirşey geri gelmiyor sen de gelmezsin başladığın yere. Belki hortum olursun, uçarsın. Herşeye dönüşebilirsin, şimdi gece. Ama sakın madde olma, beden olma. Bedenin kaderi ölmek. Bir kere tutuldun mu ona arayışın yalnız beden için olur. Dönüp durursun gündüze ulaşmak için, ama gündüz bedende değil.

Işık kaçtı gözüne aniden uyandı. Kalkıp yatağından, eti güzel koksun diye, sıcak, güzel kokulu sular dokundu. Kendini süsledi. En güzel giysilerini giyindi, artık gündüz evine dönerdi.

II.
Camdan bakıp denizi görmek istedi. Bu kalabalık ne kadar çirkindi. İçerdeki sıcaktan mı yoksa yağmurdan mı anlayamadı, camda birsürü küçük su damlaları vardı. Burnunu, alnını dayadı. Karanlıktı. Uzaktan benek benek ışıklar görünüyordu. Geminin yaptığı köpüklerle havanın soğukluğu öyle güzel bir temizlik duygusu veriyordu ki....

Karanlıkta denize açılan teknelerin dönüş yerlerini bulamayıp, hep dolaşıp duracakları korkusundan kurtulamazdı hiç.

Şimdi yine rüzgarlı havada bindiği küçük teknedeydi.

Onu deniz tutmazdı, aksine bu sallanmayı çok severdi. Teknenin sahibinin onu kullanmayı bilmemesi sallanmanın tükenmez görünmesine neden oldu. Hava karardı, kendinden başka güvenecek birşeyi kalmayan bütün yaratıklar gibi vücudu kaskatı kesildi, gözlerini açabildiği kadar açtı, istemeye başladı.

III.

Kadın öylesine açtı ki. Ne yapıp ne yaşayabileceğini hesaplayacak kadar bile zamanı yok gibi gelirdi ona. Sevip sevicek ne çok insan vardı.

O dans eder gibi yaşamak istiyordu. Tutkuyu uyandıran her müziği dinlemek için aniden durur, ayağa kalkar ve müzik bitip, ritmini unutana, aklından tamamen çıkana kadar dans etmeye devam ederdi. İncecik vücuduyla döner dururdu.

Bütün ağaçlar çırılçıplakken, sokak belki çamurluyken, belki de yağmur yağıyorken, o, kırmızı yumuşacık ayakkabılarını, çiçekli renkli pantolonlarını giyer, pespembe kazağı, işte daha ne, en bahar görüntüsüyle camdan bakıp, yanındakilere; "hava bugün ne güzel" der, pardesüsünü uçuştura uçuştura sokaklara çıkardı.

Geceleri bir en ıdıklı yerlere gider, sonra birden en karanlık yola girerdi. O en tatlıyı hep en tuzluyla birlikte yerdi. Asla kıvamı yoktu. 'Kusana kadar' derdi, sonra kusardı, gene sokaklara çıkardı. Birilerinin yataklarına girer, birilerini evine götürür yatağına alırdı. Yeni birini tanımak, tanırken önce utangaç sonra tutkuyla öpüşmek çok hoşuna giderdi.

Vücudumun diğer yarısını arıyorum.

IV.

İyi olmak istiyordu. İyi yürekli, duygulu, şefkatli, sıcak sınısıcak. Kendini bir sobaya benzetti düşünürken. Şefkatse ağzına ne az yakışıyor. Bu ne oyunu, şimdi ne oynuyoruz? Hep ip üstünde vuruyormuş gibi.

Bildiklerini tekrarlamaktan vazgeçip, bilmediği ne varsa aramak için yola çıktı. Tembel ya, fazla uzağa gitmedi. Hemen alt sokağa bir arkadaşının evine girdi. Az konuşup, cümlelerini yarım kesti. Pek ileri şeyler söylüyor da anlaşılamiyor sandı yanındakiler ve aynı düzeyde olduğuna inandıkları düşüncelerini açtılar. Ama o anladı, 'ne tatlı şeyler' dedi, 'ne sıcaklar'.

Günlük zevklerini yaşayarak bitirdi geceyi, sabaha da kaldı biraz ondan. Şevkat, dostluk, sıcaklık yüzüne 39 gözüne bulaşmış, duşunu almadan ayrıldı evden.

-kara göründü!-

BİLGELİK VE DELİLİK ARASINDA AKLIN SERÜVENİ

ergun kocabıyık

Vecd geçici bir delilik hali olarak algılanıyordu ama bu delilik Tanrıya zihnen ulaşmak için içine girilmesi kaçınılmaz olan meczupluk uçurumuydu. O, bir köye geldiği zaman kim olduğu ve nereden geldiği bilinmeyen bir yabancıdır. O, vecd içinde söylediği uzak sözleriyle, bilinmeyenin bilgisinin içinde saklı olduğu bilinmeyen bir alemde, "dünyanın tersinden" gelir.

Kökeni Hz. Ali vasıtasıyla Muhammed'e kadar dayanan sufiliğin Anadolu'da yayılması ve tekkelerin siyasi iktidarlar tarafından da resmen tanınmasıyla eski kamların (şaman) yerini alan ata veya Baba denilen dervişler halk üzerinde önemli bir nüfuz kazandılar. Bu dervişler, Ahmet Yesevi'nin Anadolu'da sağlayacağı başarının zeminini hazırlamışlardır(1). Sözkonusu dervişler arasında Şaman atalarına daha yakın olan Barak Baba gerek kişiliği gerekse kıyafetiyle aykırı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynaklardan anlaşıldığına göre kendisinin ve dervişlerinin saç, sakal ve kaşlarının kazınmış olması ama buna rağmen aşağı sarkan gür bıyıkları; el ve ayak bileklerinde taşıdıkları demir halkalar onların haydari Kalenden olduğunu göstermektedir(1A). Ayrıca Kalenderîlerin, 15. yy'ın ikinci yansından itibaren Anadolu'da yoğun bir faaliyet gösteren ve kısa zamanda Rumeliye sıçrayan Hurufilik ile temasa geçtiğini de biliyoruz.

Barak Baba(2), boynuzlu bir başlık giyiyordu. Giydiği post, zil ve aşık kemikleri ile donatılmıştı. Baraklılar, sema sırasında çocuklara korku salan bir gürültüyle davul çalıyorlar ve naralar atıyorlardı. Barak Baba, dinin yiyip içmeyle ilgili yasaklarına riayet etmiyordu. Haşhaş kullanıyor ve esrime halindeyken doğaçlama şiirler söylüyordu. Onun ve beraberindeki Baraklılar denilen müridlerinin bu kıyafetleri ve davranışları kendilerinin, gittikleri yerlerde zındıklıkla, "şeytanın arkadaşı" olmakla suçlanmalarına sebep oluyordu. Hatta bazan fiilen kıyafetlerine müdahale edildiği de oluyordu, boynuzlu külahları çıkartılıyor ve bıyıkları "sünnet üze" kısaltılıyordu(3). Bu negatiflikleri onları "deliliğin sahasına" yaklaşıtıyordu, ama bu delilik onlar için bilgece bir zenginlikti. "Delilik her zaman hatanın kökenini meydana getiren

bölgelerde yer alıyor olsa da, akla nazaran hep geri çekilme halinde olsa da, gene onun üzerinde açılabilir ve ona sırlarının tamamını verebilir"(4). "Zırvalamalar" aslında hakikatin yol göstericisidir. Tasavvufta rüya ve uyku konularında olduğu gibi "delilik" de ters yüz edilmiştir. Düş, aklın kurguladığı bir şey değil, hakikatin ta kendisidir. Bu dünya ise bir düştür ibarettir. Ölüm bu düştür bir uyanış, hakikatler alemine yeniden doğuştur. "Delirme" de uyanıklığa ulaşmanın, "uykudakiler"e göre bir görünüşüdür. Bugün elimizde Barak Baba'dan yazılı olarak kalan tek metin, onun vecd halinde söylediği tuhaf sözlerin, müridleri tarafından kaydedilerek biraraya getirilmiş olan 'Kelimat-ı Barak baba' isimli küçük bir risaledir. Burada

Her ki bu sabaknı anğladı, unğladı
Her ki anğlamadı, tağladı.
Çün tağladı, kavul savul oldu.
Her ki kavul savul oldu, avurt davul oldu.
Her ki avurt davul oldu, nişter gerek oldu.

veya

Bismillahi dem her dern
Bu dem dem dem dem bu dem

Karşu karşu çardaklar
Karsa karsa oyunlar

Tokuz öküz bir sokum

gibi çılgınlık, sabuklama sayılabilecek kısımlar vardır. Barak Babanın bu "hikmetli" sözlerinin müridlerince çeşitli şerhleri yazılmıştır (5).

Barak Baba hakkındaki yarı tarihsel yarı efsanevi bilgilere göre, ahirete inanmayan, hulul itikadında olan Barak Baba güzellere Tanrı diye secde edermiş. "Farzların aslı Ali sevgisidir" dermiş.

705'de Şam'a gitmiş, orada 'ibadiyye mezhebindendir" diye, hadd-i Şer'iy'e vurulmuş. Yediği sopalardan 1306'da Şam'da Hakk'a yürümüş (6). Bazı kaynaklarda ise kırk yaşındayken Geylan'da kazıklanarak veya dövülerek öldürüldüğü ya da kılıçla parça parça edildiği şeklinde kayıtlar vardır. Fakat Barak baba'nın Gazan Han katında büyük değeri olduğu da bilinmektedir. Gazan Han'a saldıran bir kaplanın karşısına dikilerek onu kaçırmayı ya da at gibi sırtına binmesi ve Han'ın verdiği parayı da almaması halk arasında ününün artmasına sebep olmuştur. Şam'dayken bir devekuşuna binerek havalandığına dair bir hikaye de anlatılmaktadır (7).

Bu portre eski Türk kamlarından çok farklı değildir. Barak Baba örneği, sufizmin şamanizmle olan ilgisi konusunda çok büyük bir değer taşır. Başta adının Barak oluşu, vahşi hayvanlarla başa çıkabilmesi, kıyafetindeki hayvani unsurlar tipik şamanik özelliklerdir. Şamanizmin yontmataş dönemine uzanan kökenleri onu kaçınılmaz bir şekilde avcılığın hayvan dünyasına bağlar. Şaman, insanlara yiyecek, giysi ve hatta barınak sağlayan vahşi hayvanlarla kendini metafizik bir şekilde bir tutmuştur. Hayvan suretine bürünerek dans ve müzikle transa geçme ve garip sözler söyleme, erken şamanizmden beri görülen merkezi önemdeki özelliklerdir. Tasavvuf terminolojisinde ise kendinden geçme (vecd, istiğrak, cezbe) esnasında söylenen "abuk sabuk" sözlerle şatahat veya şathiyat denmekteydi. Bunlar, Tanrıyla birleşme anında söylenmiş sırlı sözler olarak kutsanmıştır.

Vecd geçici bir delilik hali olarak algılanıyordu ama bu delilik Tanrıya zihnen ulaşmak için içine girilmesi kaçınılmaz olan meczupluk uçurumuydu. O, bir köye geldiği zaman kim olduğu ve nereden geldiği bilinmeyen bir yabancıdır. O, vecd içinde söylediği uzak sözleriyle, bilinmeyenin bilgisinin içinde saklı olduğu bilinmeyen bir alemde, "dünyanın tersinden"(8) gelir. Bu noktada görmezlikten gelinemez bir şekilde delilik ve kutsallık ilişkisi önümüzde belirir. Zaten cin çarpması, ecinnilere karışma, ay çarpması gibi delilik biçimleri doğrudan ilahi alanlarla bağlantılıdır. Onun 'bilge-deliliği'yle bütünleşen imgesi, insanın gizli doğasıdır. Oadaki olanaksız, iktastik, insanlık dışı unsurlar meczup bir mevcudiyetin işaretleridir. Adem tarafından, Tanrının ona öğrettiği gibi sonsuza kadar derişmeyecek bir şekilde adlandırılmış olan hayvanlar, insanlığın değerlerini simgeler. Onun

hayvan görüntüsü gizli bilgidir, çünkü bütün bu saçma figürler gerçekte zor, içe dönük bir bilginin unsurlarıdır. Bu garip biçimler büyük sırrın mekanında yer almaktadırlar(9). Büyük sırrın mekanı, hayattan çok ölüme yakındır. Çünkü ölüm, öze dönüştür; ölümler ruh, kaynağına geri gider. İnsan ölürken, adeta yaşamının ve ruhunun tüm evrelerini tersine yaşar. Önce insani yaşamı gözünün önünden geçer, sonra hızlı hızlı soluma, kusma, dehşet içinde bakma, kontrolünü yitirme gibi hafif delişme belirtileriyle hayvan oluşa geri dönlür. Daha alt aşamada beynin ölümüyle yaşam bitkiselleşir, sonunda organik yaşam durur; bedende soğuma ve ölüm katılaşması başlar, taşlaşmıştır. Delilik bu geriye doğru dönüşte bir evre olarak ölüme ve onun aydınlığına bir yaklaşımdır.

Tasavvufta aklın üç mertebesi olduğu düşünülmektedir. İlk basamakta akl-ı maas (akl-ı cüz) yer alır ve ancak görülür alemleri kavrayabilir. Eksik ve tek yönlü bilgi sağlar ve Akl-ı Küll'ün idaresi altındaki maddeye dönük bir zekadır. İkinci basamak, akl-ı maad, irfanla terbiye edilmiş akıldır ki görünen alemin ötesini görebilir. Üçüncü basamak, akl-ı küll ise, peygamberlerin ve velilerin aklıdır. Bu kişiler görünen (şahadet) misaller alemini, ruhlar alemini, ayan-ı sabiteyi(10) aşmış, vahdet'e ulaşmışlardır.

Allah bütün eşyadan önce akl-ı Küll'ü yaratmıştır. Akl-ı Küll'den nefis-i küll meydana gelmiş ve bu ikisinden de dokuz kat gök (felek) doğmuştur. Bu dokuz gök ile akl-ı Küll'ün toplamından on akıl, ukul-u aşare meydana gelmiştir. O'nun ilk tecellisi (akl-ı evvel) aynı zamanda Hz. Muhammed'in nuru ve ruhudur. Melek mahiyetinde kabul edilen on aklın birincisidir. O, nebilere, velilere ve bütün alimlere verilen bilgilerin kaynağıdır. İşte vecd ile akl-ı küll'e temas ediliyordu. Burası bir anlamda aklın öteki yakası olarak "delilik"ti.

Büyük sufilerden İbn-i Arabi'ye göre, şeyler çürüdükten sonra, Allah çürüme içinde 'beyaz yılanlar' ve yuvarlak canlılar' biçiminde bazı 'hava yaratıkları' (uçan hayvanlar) meydana getirir. Yuvarlak olanları bizzat Arabi görmüştür. Anlattığına göre, gördüğü dairevi hayvanlar Endülüs'de Şelemender adını almaktadır ve bunlar genellikle Ekim ve Kasım aylarında yağmurla birlikte yere inmektedirler. Bunları anlatırken Arabi, gözle görülemeyen bir alemleri farketmekte insanın sınırlılığını ifade eder. Bu noktada akli

deliller aradan çekilmektedir.

Mutlak hakikat olan Allah'a varmak için akıl ve aşk iki ayrı yoldur. Birincisi medresenin (ulemanın), ikincisi Tarikatın (mutasavvıfların) yoludur. Aşık akıl olamayacağı gibi, akıl de aşık olamaz. Aşkın güneşi kalbe doğunca, akıl bir gölge gibi kaybolur... Akıl dünyanın kazancıyla uğraşır: Aşık "gizli suların" meftunudur(11) Mutasavvıflara göre insan aklı, ruh gözünün perdesidir. İnsan aklı, güneş ışığıyla can ve gönül arasında siyah bir bulut oluşturur(12). Akıl engeli kalkmadıkça mutlak hakikat ortaya çıkmaz. Bir şiirinde Şems-i Tebrizi. "Akıl, kişilerin bağıdır, aşk bu bağları çözer.

Akıl der ki, taşkınlık etme: Aşkda teklifsiz davran der" şeklinde bu durumu dile getirir. Ona göre Hakikat "gönül işidir, kafa işi değil" (13).

Daha çocuk yaşlarda Aşk deryasına dalan Tebrizi, 30-40 gün yemeden içmeden kesilir. Kimse onun bu halini anlayamamıştır. Babası ona der ki "sen divane değilsin, bilmem ki bu gidişin sebebi ne? Bunun sonu nereye varacak? Bu davranışlar seni felakete götürecektir". Şems babasına şöyle cevap verir, "Baba, seninle benim ilişkimiz neye benzer bilir misin? Bir tavuğun altına tavuk yumurtalarıyla karışık bir de kaz yumurtası koymuşlar. Vakti gelip de civcivler çıktığı zaman bunlar hep birlikte analarının arkasına düşer giderler, bir göl kenarına gelirler. Kaz yumurtasından çıkan civciv hemen kendisini suya atar, bunu gören ana tavuk, eyvah yavrum boğulacak der. Çırpınmaya başlar. İşte seninle ben böyleyiz, ey babacığım! Ben kendimi yüzdürecek bir deniz görüyorum, benim yurdum o denizdir; halim de, deniz kuşlarının hali gibidir. Eğer sen benden isen gel! Yahut ben bu derya içinde senden değilsem git, kümes kuşlarının arasına karış"(14).

Gazali, insan için nihai hedef kabul ettiği Akl-ı meâd (ölüm ötesine dönük akıl) için şöyle demektedir: "Doğuştan mevcut olan akıl öyle bir noktaya varır ki, bütün hadise ve varlıkların neticesini sezer, aşağı zevklere götüren arzulara hakim olur. İşte bu gücü elde eden kimseye gerçek manada 'akıllı' denir"(15).

Hz.Peygamber, olmuş ve olacak her şeyi bilmekteydi. "Bana kıyamete kadar olmuş ve olacak her şeyi bildirdi. Dilediğinizi sorun yanıt vereyim" demiştir. İşte bu bilgisi onu 'delilerin mekanına' itmektedir. İnanmayanlar Muhammed'e şöyle

haykırmışlardır: "Hey! Kendisine o vahiy indirilen. Sen gerçekten tam bir delisin!" (Kur'an, 15:6). Bu yüzden sık sık kendisini savunmak zorunda kalacaktır: "Düşünmediler mi ki, o arkadaşlarında cinnetten eser yok. Apaçık bir uyarıcıdan başkası değildir o" (Kur'an, 7:184). Bilgelik, delilikle gölgelenmiştir. Nuh da aynı şekilde bu gölgeye itilir: "Cinnet getirmiş bir adamdan başkası değildir o. Belli bir süreye kadar göz altında tutun onu" (Kur'an, 23:25). Ya Musa, "Firavun dedi: Şu size gönderilmiş bulunan resulümüz gerçekten bir deli" (Kur'an, 26:27). Ama Muhammed'de "cinnetten eser yok"tur; "O, şiddetli bir azap öncesinde" bizi "uyaran bir kişiden başkası değil"dir (Kur'an, 34:46). Resulün elindeki delil, onu inanmayanlar karşısında "deli" yapar. Ondan yüz çevirirler ve şöyle derler, "Eğitilmiş bir mecnun:" (Kur'an, 44:14) veya "ya büyücüdür ya deli" (Kur'an, 51/52). Ama Allah her seferinde onu olumlar ve şöyle seslenir: "Ki sen, cin tasallutuna uğramış değilsin" (Kur'an, 68:2), "arkadaşınız bir cin çarpmış değildir" (81:22) ve "o, kovulmuş şeytanın sözü değildir" (81/25). Sonunda iftiralar karşısında öfkelenir: "Yakında göreceksin. onlar da görecekler, hangimizmiş fitneye tutulan, deliren!" (68:5-6).

Ortaçağ Avrupasında, 'Deliler Gemisi'nin meczup yolcularından birisi de kutsal yazıyı yanlış yorumlayanlardı. Bu yüzden sözleri, Şeytan'ın sözleri olarak tanımlanmıştı. Onların Anadolu'daki karışıklıkları herhalde tanrının öfkesinin dışı vurumları olan Hurufiler, Kalenderiler gibi uç tarikatlardı. Bu yüzden de bir sapkın olarak onlar deli sayılmış ve yok edilmiş ya da yer altına, geldikleri yer olan Kaos'a itilmişlerdir.

İnsan zihni, sınırlılığı içinde, 'büyük ışığın' bir kıvılcımı olmaktan çok, karanlığın bir parçasıdır. Görünüşün kısmi ve görünüp kaybolan gerçeği onun sınırlı zekasına açık değildir. İnsan Tanrıya kadar yükselerek yalnızca kendini asmamalı, aynı zamanda kendini, esas yapısı olan zayıflığından tamamen kurtarmalı, dünyevi şeyler ile bunların tanrısal özleri arasındaki çelişkiye bir solukta egemen olmalıdır; çünkü gerçeğin görünüş içinde ortaya çıkan kısmı onun yansıması değil de, acımasız bir çelişkidir. Fakat yine de yüce aklın karşısında insanların deliliği hiçbir şeydir; başka bir ifadeyle aklın susmasını gerektiren bir başdönmesinden başka birşey olmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, delilik bizzat aklın biçimlerinden biri haline gelmektedir; onunla bütünleşmekte, böylece onun gizli güçlerinden

birini meydana getirmektedir. Delilik her halükarda *bizzat* aklın alanı içinde anlam ve değere sahip olabilmektedir(16).

Hiç kuşkusuz akıl biçimleriyle delilik biçimleri arasındaki benzerlikler büyüktür. Çok bilgece bir eylemin bir akıllı mı yoksa bir deli tarafından mı gerçekleştirildiğini nasıl ayırabiliriz? Bilgelik, doruğunda karşıtına dönmektedir. Yüksek bilgelik ve delilik birbirine karışacak kadar yakındır. Aydınlik kör eder, ulaşılan üst akıl, akılsız, yoğun ruhsal faaliyet ruhsuz bırakır. Delilik bulaşmamış hiçbir güçlü akıl yoktur. Her şeyin iki çehresi vardır, çünkü Tanrı dünyayla çelişmeye, görünüşü ona bırakarak şeylerin özünü ve gerçeğini kendine almaya karar vermiştir, işte bu nedenden ötürü her şey dünyada gözüktüğünün zıddıdır. Güzellik çirkinliği, zenginlik yoksulluğu, alçaklık şanı, bilgi cehaleti örter. Ve bu insani düzen, özerin ve Tanrı'nın gerçeğiyle kıyaslandığında delilikten başka bir şey değildir. Ve bu düzenden kurtularak Tanrı'ya ulaşmak için girişilen her hareket de deliliktir. Delilik dünyadan el etek çekmedir, delilik kendini Tanrının meçhul iradesine teslim etmektir, delilik sonu bilinmeyi aramadır; bütün bunlar mistiklerin sevgili eski temalarıdır(17). İnsan duyumsalı terkettiğinde ruhu deli gibi olur. Tanrıya doğru ilerleyen insan deliliğe her zamankinden daha fazla maruz kalır ve tanrısal lütfün onu sonunda ittiği hakikat limanı, aslında onun için bir meczupluk uçurumundan başka bir şey değildir. Işıltılarını algılamak mümkün olduğunda, tanrının bilgeliği uzun zaman örtülü kalmış bir akıl değil de, dibi olmayan bir derinliktir. "Sır burada bütün sır boyutlarını korumakta, çelişki burada hep kendinin tersini söylemektedir, bunu da bilgeliğin merkezinin bütün deliliklerin başdönmesi olmasını isteyen esas çelişkiye uygun olarak yapmaktadır(18). Tanrının bilgeliği büyük bir uçurumdur. Cusanuslu Nikolaus şöyle demişti: "hiçbir söz bunu ifade edemez, hiçbir anlatma eylemi bunu anlatamaz, hiçbir ölçü bunu ölçemez, hiçbir tamamlanış onu bitiremez, hiçbir son onu sona erdiremez, hiçbir oran onu oranlayamaz, hiçbir kıyas onu karşılaştıramaz, hiçbir görüntü onu görüntüleyemez, hiçbir biçim onu biçime sokamaz.... Hiçbir sözle ifade edilemeyen bu cinsten cümleler, sonsuzda kavranabilirler, çünkü hiçbir kavrayış, her şeyin onunla, onda ve ondan itibaren hareket ettiği bu bilgeliği kavrayamaz" (19) .

Kaynaklar:

- FOUCAULT Michel, Deliliğin Tarihi, cilt 1,11, İmge, 1992
GÖLPINARLI Abdülbaki, Yunus Emre ve Tasavvuf, İnkılap, 1992
KÖPRÜLÜ Fuat, Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar, Diyanet, 1976.
MERİÇ Cemil, Işık Doğudan Gelir, Pınar, 1984.
NOYAN Bedri, *Bektaşilik Alevilik Nedir?*, 2984.
OCAK Ahmet Yaşar, Kalenderilik, TİK, 1992.
Şems-i Tebrüzi, Konuşmalar, Hürriyet, 1974.

Notlar :

- (1) Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, sf.11-20
(1A) Ahmet Yaşar Ocak, Kalenderilik, sf.69.
(2) Barak: Bir tür tüylü köpek.
(3) Ahmet Yaşar Ocak, Kalenderilik, sf.72.
(4) Michel Foucault, Deliliğin Tarihi, cilt 2,sf.127.
(5) Yorumlar için bkz. A. Gölpınarlı, Yunus Emre ve Tasavvuf, sf.255-279.
(6) Aktaran, Bedri Noyan, Bektaşilik Alevilik Nedir?
(7) B.Noyan, a.g.e, sf.466-467.
(8) M. Foucault, a.g.e, cilt 1, sf.30.
(9) A.g.e. sf.40
(10) Nesnelerin Tanrı bilgisindeki değişmez bilgileri
(11) Cemil Meriç, Işık Doğudan Gelir, sf. 197
(12) A.g.y.
(13) Şems-i Tebrizi, Konuşmalar, sf. 41-42.
(14) A.g.e, sf. 11 ve 43
(15) C109) Cemil Meriç, a.g.e, sf.185
(16) M. Foucault, Deliliğin tarihi, cilt I, sf.58.
(17) a.g.e, sf.56
(18) A.g.e, sf.57.
(19) A.g.y.

HİNDİSTAN'A YOLCULUK*

oliver sacks**

Günden güne rüyalar ve görüntüler sıklaştıkça derinleşti. Anık tüm gününü kaphıyorlardı. Onu -sanki trans halindeymiş gibi-yaşadığı o ana, yoğun bir şekilde kendini kaptırmış olarak görüyorduk.

1978 yılında hastanemize beyninde habis bir tümör bulunan ondokuz yaşında P. Bhagawhandi isimli Hintli bir kız kabul edilmişti. Tümör -astrocytoma- ilk defa kız yedi yaşındayken kendim göstermiş, nerede olduğu iyice belirlenerek ameliyatla tamamen alınmıştı. Böylelikle, Bhagawhandi eski sağlığına kavuşarak günlük hayatına geri dönmüştü.

Bu durum on sene sürmüştü. Bu süre içinde hayatı dolu dolu, tüm bilinciyle doyarsıya yaşamıştı. Çünkü kafasında bir 'zaman bombası' olduğunu (çok parlak bir kızdı) biliyordu.

Onsekizinci yılında, tümör tekrar ortaya çıktı. Artık çok daha derin ve habisti. Ameliyatla alınması da mümkün değildi. Tümörün daha da genişlemesine izin veren dekompresyon uygulanmıştı. Bhagawhandi hastanemize kabul edildiğinde, vücudun sol tarafında hissizlik ve zayıflıkla birlikte arasına ortaya çıkan nöbetleri ve buna bağlı diğer sorunları vardı.

İlk başlarda gözle görülür şekilde neşeliydi. Kaderine -piyangodan ne çıktıysa- razı gelmişti. Buna rağmen hâlâ insanlarla birlikte olmaya, bir şeyler yapmaya ve zamanı el verdiği sürede, hayattan zevk alıp yaşamaya hevesli görünüyordu. Tümör, beyninin temporal lobuna ilerlerken dekompresyon çözüldü (beynindeki ödemi durdurmak için steroid tedavisi uyguluyorduk)

* The man who mistook his wife for a hat and other clinical tales (1990-Harper Perennial Edition) adlı kitaptan Çiğdem Çalkılıç Türkçeleştirdi. (Yapı Kredi Yayınları'nda basıma hazırlanıyor)

**Oliver Sacks, Albert Einstein Tıp Koleji'nde klinik nöroloji profesörü olarak çalışmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda sinemaya uyarlanmış olan "Uyanışlar" (Awakenings) adlı kitabın da yazarıdır. Klinik hikayelerini birarada topladığı "Karısını şapkasıyla karıştıran adam" (The man who mistook his wife for a hat) (1990) adlı kitabı Amerika'da 'bestseller' olmuştur.

ve nöbetleri sıklaştıkça garip bir hal aldı.

Asıl nöbetleri *grand makonvulsiyonlardı* ve bu nöbetleri ara ara geçirmeye devam etti. Ortaya çıkan yeni nöbetlerinin tamamıyla farklı bir özelliği vardı. Bu nöbetler sırasında bilincini kaybetmiyor ama uykulu görünüyor -öyle de- hissediyordu. Artık sık sık temporal lob nöbetleri geçirdiğini anlamak (EEG ile de ispatlamak) kolaydı. Hughlings Jackson'm öğrettiği üzere bu nöbetlerin en sıklıkla karşılaşılan özellikleri uykulu durumlar yaratması ve geçmiş yaşantıların istem dışı hatırlanmasıydı.

Kısa bir süre içinde bu belirsiz uykulu durum daha somut, daha tarif edilebilir ve görsel bir karakter kazanmıştı. Bu görsel malzemeler, Bhagawhandi'nin çocukluğunda sevdiği ve bildiği, dolayısıyla kolayca tanıdığı, Hindistan'daki evlerin, bahçelerin uçsuz bucaksız ufukların görüntüleri haline dönüştü.

"Bu seni rahatsız ediyorsa ilaçlarını değiştirebiliriz" dediğimizde huzur dolu bir gülümsemeyle, "Hayır, bu rüyaları seviyorum, beni evime geri götürüyorlar" dedi.

Bazen bu görüntülerin içinde insanlar da oluyordu. Bunlar, genellikle ya ailesinden biriydi ya da köyündeki komşularıydı. Zaman zaman bu görüntülere konuşma veya şarkı söyleme ve dans etme de ekleniyordu. Bir keresinde kilisede, bir başka sefer de mezarlıktaydı. Fakat büyük çoğunlukla bu görüntüler kendi köyüne yakın pirinç tarlalarına ve ufka doğru uzanan alçak ve sevimli tepeciklere aitti.

Bütün bunlar temporal lob nöbetleri miydi? İlk bakışta öyle görünüyordu fakat artık o kadar emin değildik. Temporal lob nöbetlerinin (Hughlings Jackson'm derinlemesine çalışmalarını ve Wilder Penfield'ın beyni dışarıdan uyarak nöbeti başlattığı çalışmaları dikkate aldığımızda) daha belirli bir şekilde ortaya çıkma eğilimi vardı; tek bir görüntü

veya şarkı hiç değişmeden tekrarlanarak korteks üzerinde eşit derecede odaklanır. Halbuki, Bhagawhandi'nin rüyalarının böyle belirgin bir biçimi yoktu. Bhagawhandi'ninkiler onun gözüne sürekli değişen manzarlara ve birbirinin içinde çözülen görüntüler olarak gözüktüyordu. Acaba yoğun miktarda aldığı *stereoidlerden* mi zehirlenmişti ve halüsinasyon görüyordu? Böyle bir olasılık da vardı. Fakat stereoidi azaltırsak bir kaç gün içinde komaya girerek öldü.

'*Stereoid psikozu*' olarak adlandırılan durumda kişi genellikle daha uyumsuz ve aşırı heyecanlı olur. Bhagawhandi her zaman olabildiğince net, huzurlu ve serin kanlıydı. Bunlar Freud'un yaklaşımıyla fantazi ve rüyalar olabilir miydi? Ya da bazen şizofrenide ortaya çıkan rüya deliliği (*oneirophrenia*) miydi? Yine, bu durumda da kesin emin olamıyorduk; çok yoğun fantazi yaşantısı olmasına rağmen, bu fantazilerin hepsi Bhagawhandi'nin kendi anılarıydı. Bu rüyalar, normal bir bilinç ve farkındalık düzeyi ile birlikte (Hughlings Jackson'da gördüğümüz üzere 'çifte bilinç'ten bahsediyordu) oluşuyordu. Bunlar ateşli bir içgüdü doyumuna yönelik bir boşalım veya aşırı enerji yatırımı (*over cathected*) değildiler.

Bunlar, mutlu ve sevgiyle dolu olarak geçirilmiş bir çocukluk dönemine, bazen hüznü bazen de mutlulukla gerçekleştirilen ziyaretlerin, anma ve yeniden yaşayarak tekrar etme deneyimlerinin oluşturduğu bir kompozisyondu. Bu kompozisyon da daha çok bazı resimleri veya bazı şiirlerin ezgilerini andırıyordu.

Günden güne rüyalar ve görüntüler sıklaşıyor

derinleşti. Artık tüm gününü kaplıyorlardı. Onu -sanki trans halindeymiş gibi yaşadığı o ana, yoğun bir şekilde kendini kaptırmış olarak görüyorduk. Gözlen bazen açık bazen kapalıydı fakat etrafını görmüyordu ve her zaman yüzünde o gizli mütebessim ifade vardı. Biri yanına yaklaştığında veya soru sorduğunda

-hemşireler bunu sıklıkla yapmak durumundaydı- hemen net bir şekilde ve istekle cevap verirdi fakat ayağa en yere basan çalışma arkadaşlarımızın bile içlerinden hissettikleri, onun başka bir dünyada olduğu ve onu rahatsız etmememiz gerektiği idi. Bu duyguyu ben de paylaşıyordum. Ve meraklı olmama rağmen sormakta,

nedenini anlamak için girişimde bulunmakta yavaş davranıyordum. Bir kere, sadece bir kere "Bhagawhandi neler oluyor?" diye sordum. "Ölüyorum" diye cevap verdi. "Evime gidiyorum. Geldiğim yere geri dönüyorum. Bunu dönüş yolculuğum olarak da isimlendirebilirsiniz".

Bir hafta geçti ve Bhagawhandi artık hiç bir dış uyarıya cevap vermiyordu. Tamamiyle kendi dünyasına sarılıp sarmalanmış olarak görünüyordu. Yüzünde gözleri kapalı olsa da hâlâ o mutluluk dolu gülümseme vardı. Çalışanlar onun dönüş yolculuğunda olduğunu söylediler. Bir gün sonra öldü. Ya da kendisinin de söyleyebileceği gibi Hindistan'a doğru kurduğu geçiti tamamlayarak oraya vardı.

ÜÇÜNCÜ SEÇENEK

ahmet ortaçağ

Gittin, Ağlayamadım bile ardından. Alışmam zor oldu. Çok aradım. Defalarca baktım aynı yerlere. Dolapların içine. Giysilerini kokladım. Çekmeceleri bile yokladım. Yatak buz gibiydi. Merak etme, sıcak su torbanı koydum.

Mutluluk.

Kocaman iki kişilik sert bir yatak. İri, sayısız yastık, ipek çarşaf, üzerinde bulutcul kuştüyü bir yorgan. Bütün oda. Hatta, merdivenler dahi. Korkma, yuvarlan. İşte böyle, küçük. Hâlâ özleyip duruyorum seni. Ne kadar saçma, neyi? Paylaşılan kısır döngü bir sevgi. Defalarca okşanımlar, sarılmalar, sıkmalar, artık sıkardı seni de. Bu tensel paylaşım. Çocuğa duyulan ilkel sevgi. Farkında bile değildim ne istediğimin. Elime verilen listede vardın sen de.

Neden dünyaya getirdin beni? Cevabı basit oldu: Herkes getiriyordu. Neydi bu çocuk edinme tutkusu. Nesli devam ettirme kaygısı. Ölümsüzlüğün doğaya emanet edilmiş yalın ifadesi. Yaratıcılığın en basit yoldan varış noktası.

Gerçekte bir kaçış. Ölümünden. Bir çeşit özgeççilik. Yaşanamamışların, yaşatılma arzusu. Hiç bir duygu var mı bencilliğin girdabında boğulmayan. Bu da öyle. Severken karşılıksız verip, bencilliğe bekletilenler. Ya hiç verilmeyenler.

Her şeyi verdim, sanıyorum. Özgürlüğü. Yaşamı, seçimlerini kısıtlamaya yönelik her tehlikeden seni uzak tutarak, gelecek kaygısıyla her anı yaşanmaz kılacak problemlerden seni soyutlayarak. İşte bir çocuğa verilebilecek en büyük özgürlük.

Adaletle gelgit yapan özgürlük. Oysa özgürlük sınırsızca özgürlüktür. Adalet sistemiyle güvenceye alınmış genel özgürlüklerin altında ezilmiş kişisel özgürlükler. Nasıl kurulabilir denge. Toplum için, toplum adına yetiştirilenler. Tersine imkansız. Toplumdan nasıl soyutlanılır: Kişisel haklarla toplum düşmanı edilerek.

Toplum düşmanı diyebilirim sana. Hakların

kısıtlamasının doğurduğu tepkinin doğal sonucu. Düşünüyordum sen çünkü. Bedenin itaat edecekti topluma ama beynin asla. Dengeleri aklınla sen kuracaktın. Böylece toplumda olup sende olmayan her şey, toplumda olmayıp bir tek sende olan akla yenik düşecek. Her zaman.

Tamam. Hak veriyorum. Kararlarında her zaman bencil olmamaya çalıştın. Bu kendini yoketme dürtüsü nedir peki.

Bencilliğin kendini böylesine yüceltmesi ve yoketmesi.

Başka çaresi yoktu.

Tepenin ardından deniz göründü. Havadaki sarı kıvamını almak üzereydi. Otobüs, inişli çıkışlı yolda ilerledikçe, virajları döndükçe, güneş kaybolabiliyor, sonra tekrar ortaya çıkarak aynı oyunu oynuyordu. Ağaçların koyulan yeşili onu çekiyordu. Her tonu ölümsüzleştirmek isterdi şimdi. Ama bu yolculukta fotoğraf makinasının yeri yoktu. Maddeden kopuşu ilk nasıl olmuştu?

Hatırlamaya çalıştı. Belkide insanlardan kopuşuyla aynı zamanlara rastlıyordu. Hayır. Hiç bir eşya ona bir dostun, bir sevgilinin ihanet acısını çekirtmemişti, çekiremezdi. Anımsadı: Peru'dan aldığı atkının çalınmasıyla başlamıştı bu kopuş. Satın almadan önce kaç kere önünden geçmiş, her alışveriş öncesi tereddütünü sonuna kadar yaşayıp, onu haketmişti. Kumaşın kendine has örgüsü, turuncu, beyaz, bordo renklerin ebrusu büyülemişti onu. İnsanın anlamı rustik bir atkı parçasına yükleyebilmesi ve ona takıntıyla bağlanabilmesi. Onu boynunda her taşıyışında duyduğu anlamsız gurur, "insanı kendi yapan yapmış olduğu tercihlerdir" saplantısından geliyordu. Bu gururu ancak bir süre taşıyabildi, taa ki atkı boynundan sonsuza dek kayana kadar. Otobüsten indiğinde, koyu lacivert de denize iniyordu. Eli kolu boş biri olarak terk ediyordu yolculuğu.

Yolüstündeki bir çayhaneye girdi. Dışarıdaki

masalardan birine oturdu. Bekledi. Gelen giden olmadı. Servis bekliyordu. İçerden kısık televizyon ve haykırışan erkek sesleri geliyordu. Dönüp bakma ihtiyacını bile ezen kulak tırmalıyışları. Bir süre daha bekledi. İçerden bir çocuk çıktı. Yanandın geçip, karşısındaki masaya oturdu. Çocuğun yüzüne baktı. Mongoldu. Bozulmamış çanaklar gözlerdeki şişliği bastırıyordu. Burnundan belli belirsiz bir sıvı dudağına iniş yapma küzereydi. Öylece ona bakıyordu.

Ona acıma haksızlığını yaşamak istemedi. Kayıtsız kaldı. Bu çocuğun annesi, ailesi, çevresinin kayıtsızlığı kendi sırtına binmişti şimdi. Bu çocuk için bir şeyler yapmak, ona insanca yaşama hakkı sunmak, onu, -kendini- yaşama döndürecek böyle bir çaba gerekli miydi? Cevap çok açıktı. Kalktı. Eli boş olarak terkettti orayı da.

Hava kararmıştı. Evin ne kadar uzak olduğunu değil, bayağı uzakta olduğunu biliyordu sadece. Yürüyordu. Attığı her adım kafasındaki düşüncede zamanı eritiyor, hedefi biraz daha yaklaşıtıyordu ona. Karanlıkta yolu ancak sezinleyebildi. Yine de sanki görüyormuşçasına kesiksiz yürüyordu. Yol ağaçlık bir bölgeye girdiğinde, belkide hayatında ilk kez zifiri karanlığı bu kadar yoğun yaşadı. Derin bir sessizlik. Hayretle farketti ki kalbinde en ufak bir korku kıpırtısı yoktu. Duyduğu tek şey ayağının altındaki sert toprağı.

Bu evi her zaman özlemini duyduğunu sandığı doğayı avuçlayabilmenin tek yolu olarak kabul etmişti. Diyetini ödemiş, sistem tarafından tüketilerek posası doğaya terkedilmiş diğerleri gibi. Ne kadar hoştu. Dört tarafı açık, her pencerede ayrı bir resim.

O güne dek içinde barındırdığı gerçek bir özlem. Sabah güneşi ile doğan, etrafında yarım tur attıktan sonra, yine onunla batan bir ev.

Uyandı. Telaşla cama baktı. Güneş daha doğmamıştı neyse ki. İnsan beyninin gücü. Bilinç dışı insana yaptırabildiklerinin en bariz örneğiydi, kurulmuş bir saat gibi vakti geldiğinde devreye girmesi. Kaç kere, tam zamanında uyanıp çalar saati nasıl kapadığını hatırladı.

Gizemi çözölemeyen, sadece yüzde ikisi kullanılabilen beynin labirentlerinde kaybolup gitmek. Keşke mümkün olsaydı.

Yıllar önce alınmış bir karar için son gün; çok rahat bir beş yıl önce, ya da sonra olabilecek. Geçmiş veya gelecek zaman, beynin kullanılmaktan yıpranmış hücrelerinde kitlenmiş kalmış. Altıncı his, metafizik, hepsi denenmiş, ruhlarla kurulmak istenen dostluklar, diğerlerinden farksız çıkmış. Felsefeye bulanmış. Onca biten kitap boyunca kendi düşüncelerini okudukça şaşırmış. Peki akıp duran düşünceler nereye varmış. Ak sakallı yaşlı bilge vermiş cevabi: Ya kendini bir dine ver, ya hayatı çekinmeden, doyasya yaşa, ya da... İntihar et.

Hint felsefesiyle tanıştığında çok heyecanlanmış, tekrar doğuşa bir yılan gibi sarılmıştı. Yeryüzüne olgunlaşabilmek için tekrar tekrar gelen ruh. Neydi bu olgunluk. Ruhun, karşısına çıkan bilinmeyenleri aşmaya çalışması, her defasında biraz daha sertleşmesi, yoğunluğu arttıkça korkuyu yenmesi, sınırsız boşluğa, meydan okuması, belki dolması. Maddeden kesin ve sonsuz kopuş. İnsandan kopuş. Hatırladıkları, her defasında ilk defa yaşanacaklığı uğruna dalınan, oysa özde birbirlerinden farkları olmayan yaşanmışlıklar.

Ama belki de bilinmezliklerin sunulması açısından kaçınılmazdı bu yaşanmışlıklar. Evet kesin, bu merdivende birer basamaktı her biri, sonraları ikişer, üçer çıktığı, şimdiyse artık daha fazla sabrı kalmadığı, ihtiyaç duymadığı basamaklar. Çimlere uzanıyor. Güneş çekilmek üzere. Koyu sarıyı solumaya çalışıyor. Esen rüzgar bedeninde soğuğa dönüşüyor, derisinde sızlıyor.

Kulağında Bach'ın bir Kantat'ından dizeler:

"Komm in mein Herzenshaus,
Herr Jesus, mein Verlangen"

Böylece yeri terkeden sese, esir alan ezgiye bırakarak bedeni, siyaha akan neftiye karışarak özlenen sonbuluş geliyor, kara delikte.

Üçüncü seçeneği yaşamaya hazırdır artık.

"Gir yüreğimin evine,
Kutsal Ruh, benim tek arzum."

HAYALET GEMİ
İki Aylık Dergi
Sayı 21 Kasım/Aralık 1994
40000 TL KDV Dahil

Sahibi

TEKNOFİL
Teknoloji Tasarım Limited Şirketi adına
Adnan KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Sedef ERKMAN

Yazı Kurulu

Sedef ERKMAN
Murat GÜLSOY
Nazlı ÖKTEN
Pınar TÜREN
Halide VELİOĞLU

Katkıda Bulunanlar

Nejat AKSOY
Fulya ASLAN
Coşan BORA
Çiğdem ÇALKILIÇ
Ayşe DÜZKAN
Yelda KARATAŞ
Bayram KETEN
Ergun KOCABIYIK
E.İlhan METE
Ali Hakan MUŞTU
Ahmet ORTAÇDAĞ
Halil İbrahim ÖZCAN
Cenk SÜLÜKÇÜ
Mustafa TOKER

Kapak Tasarımı

Yalçın KARACA

Baskı

NET Matbaacılık

**Eğer *Hayalet Gemi* ile
ilişki kurmak
istiyorsanız...**

**Herhangi bir evin loş
odalarından birinde
gözlerinizi kapatın.
Ve karanlıkta bir koltuğa
kendinizi bırakıp,
geçmişi ve geleceği
ve
en önemlisi bugünü
düşünüp sorular sorun.
Sonra
yaklaşmakta olan
Hayalet Gemi 'yi
düşleyin.**

**Ya da
bize yazın.**

***hayalet gemi'nin sürekli yolcusu
olmak istiyorsanız...***

Türkiye İş Bankası, 1136 BEYLERBEYİ ŞUBESİ
Sedef ERKMAN 1136 300 166348 hesabına 200 000 TL yatırıp makbuzu,
adınız/adresiniz/telefon numaranız ile birlikte aşağıdaki adrese
göndermeniz yeterli olacaktır:

